

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

Alapjogi bíráskodás?

Az alkotmányjogi panasszal kapcsolatos egyes eljárásjogi kérdések

Kézirat lezárásának dátuma:

2024. november 15.

A dolgozat megírása során mesterséges intelligenciát alkalmazó programot nem használtam.

Tartalom

1. Bevezetés.....	3
2. Az alkotmánybíráskodás kialakulása, jelentősége	5
3. Az alkotmányjogi panasz megjelenése az alkotmánybíráskodásban	8
3.2. Alkotmányjogi panasz az Alkotmány alapján	8
3.3. Alkotmányjogi panasz az Alaptörvény szerint	9
3.4. Az alkotmányjogi panasz általánosságban	10
3.5. Az alkotmányjogi panasz kettős funkciója	11
3.6. Az alkotmányjogi panasz befogadása és visszautasítása	12
4. Az Alkotmánybíróság szerepe az igazságszolgáltatási rendszerben	15
4.1. Az Alkotmánybíróság mint bíróság?	15
4.2. A német szabályozás jelentősége	17
4.3. Az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasszal kapcsolatos hatáskörértelmezése	18
4.4. Az alkotmányjogi panasz mint jogorvoslat	20
4.4.1. A jogorvoslathoz való jog az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján	20
4.4.2. Az alkotmányjogi panasz jogorvoslati jellege	20
4.4.3. A jogorvoslat hatékonysága	22
4.5. A Kúria felett áll-e az Alkotmánybíróság?	23
4.6. Részleges konklúzió	23
5. Eljárási garanciák az Alkotmánybíróságon	25
5.1. A tisztességes eljáráshoz való jog általánosságban.....	25
5.2. A tisztességes alkotmánybíróági eljárás?	27
5.3. Speciális eljárási lehetőségek	28
5.3.1. Nyilvános meghallgatás	29
5.3.2. Szakértő.....	31
5.3.3. Eljárási bírság.....	32
5.4. Az eljárási jogintézmények alkalmazásának nehézségei	33
5.5. A tisztességes eljárás követelményének érvényesülése az Alkotmánybíróság előtti eljárásban	34
5.6. De lege ferenda javaslatok.....	36
6. Összegzés	38
Források.....	40

1. Bevezetés

Az Alaptörvény hatályba lépése alapvető változásokat eredményezett a magyar alkotmánybíráskodásban. A korábbi Alkotmány szerint az Alkotmánybíróság jellegadó hatásköre a bárki által kezdeményezhető utólagos absztrakt normakontroll volt, az alkotmányos jogrend objektív védelmét látta el a hatalommegosztás rendszerében. Az Alaptörvény az *actio popularis* helyett az alkotmányjogi panaszt tette meg a testület fő hatáskörévé, ezáltal az Alkotmánybíróság tevékenysége a szubjektív alapjogvédelemre helyeződött át.

Dolgozatomban kitérek az alkotmánybíráskodás kialakulásának körülményeire, majd általánosságban bemutatom az alkotmányjogi panaszt és annak hazai szabályozását. Az alkotmányjogi panasz jogorvoslati jellege indítványozók sokasága előtt nyitotta meg a testület kapuit. A panasz mint jogorvoslat sok tekintetben nem hasonlít a hagyományos jogorvoslatokhoz, ezért részletesebben vizsgálom az alkotmányjogi panasz jogorvoslati jellegét. Az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasszal kapcsolatos eljárása során egyedi ügyeket vizsgál felül, jogorvoslati funkciót lát el, ezért felmerül a kérdés, hogy miképpen viszonyul az Alkotmánybíróság a rendes bíróságokhoz. Mennyiben tekinthető a testület a rendes bírósági szervezetrendszer felülbírálati fórumának? Egyáltalán bíróság-e az Alkotmánybíróság?

Annyi bizonyos, hogy az Alaptörvény a hatáskörök megváltoztatásával a korábbi szabályozáshoz képest közelebb hozta az Alkotmánybíróság tevékenységét az igazságszolgáltatáshoz. Ez egyebek mellett azért is fontos, mert az igazságszolgáltatás számára a nemzetközi jog és az Alaptörvény is előírja a tisztességes eljáráshoz való jog követelményeinek megtartását. Erre tekintettel dolgozatomban megvizsgálom, hogy az Alkotmánybíróságra vonatkozó eljárási szabályok terén miképpen érvényesül a tisztességes eljárás követelménye.

Az Alkotmánybíróság eljárását szabályozó joganyag áttekintése során sokaknak szemet szúrhat, hogy néhány rendelkezés nem feltétlenül illik bele abba a képbe, amit elsőre gondolunk az alkotmányjogi panasszal kapcsolatos eljárásról. A hatályos szabályozás ugyanis lehetővé teszi az Alkotmánybíróság számára, hogy a kontradiktórius bírósági eljárásokra jellemző eljárási cselekményeket rendeljen el, ugyanakkor az Alkotmánybíróság előtti eljárás nagyban különbözik a bírósági eljárások szabályait meghatározó törvényektől. Dolgozatom részben e problémakör feltérképezéséről is szól, valamint a szabályozás elemzését követően javaslatot teszek arra is, hogy milyen szempontok alapján lehetne újra-gondolni a jelenlegi kereteket.

Az Alaptörvény hatályba lépése óta eltelt tizenkét év, ami meglátásom szerint elégséges idő arra, hogy a testület gyakorlata alapján megvizsgáljuk a feltett kérdéseket. Az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasszal kapcsolatos eljárási szabályozásának elemzése, az ezzel kapcsolatos észrevételek megállapítása tizenkét éves gyakorlat távlatból kifejezetten aktuálissá is teszi a kérdést.

Kutatásomat a témában releváns szakirodalom feldolgozására, az egyes tudományos álláspontok bemutatására, az Alkotmánybíróság vonatkozó gyakorlatának áttekintésére, a testület határozatainak, illetve a hatályos jogi szabályozás rendelkezéseinek elemzésére alapoztam.

2. Az alkotmánybíráskodás kialakulása, jelentősége

A modern demokratikus jogállamban az államnak joghoz kötötten, a jog alá rendelve kell működnie. Ezekben az államokban a társadalmi berendezkedés, az egyének jogainak, az államszervezet felépítésének és működésének legalapvetőbb szabályait tartalmazó jogi dokumentumot nevezzük alkotmánynak.¹

Az alkotmány nem csupán egy az állam jogrendjében megtalálható jogi normák közül, hanem az állam jogrendszerének alapja, amellyel semmilyen jogszabály nem lehet ellentétes. Ahhoz, hogy az alkotmány ezt a funkcióját be tudja tölteni szükség van az alkotmányba foglaltak érvényre juttatására, az alkotmány védelmére, ennek biztosítására hivatott az alkotmánybíráskodás.²

Dolgozatomnak nem célja az alkotmánybíráskodás modelljeinek részletes elemzése, de mivel más kérdések kapcsán több esetben is visszautalok a történeti és elméleti alapokra, így célszerűnek tartom röviden kitérni erre is.

Az alkotmánybíráskodás „az európai gondolkodás és a gyarmatokon szerzett tapasztalatok logikus következményeként”³ az Amerikai Egyesült Államokban alakult ki, amikor a Legfelsőbb Bíróság a Marbury v. Madison ügyben kimondta, hogy az alkotmánnyal ellenkező törvényt semmisnek kell tekinteni.⁴ Az alkotmánybíráskodás amerikai modelljében minden bíró alkalmazhatja az alkotmányt, de csak konkrét ügyekben, az alkotmányellenesség jogkövetkezményeként a bíró által alkotmányellenesnek talált jogi normát a bíróságok nem alkalmazzák. Az Egyesült Államokban nincs egy elkülönült állami szerv a jogi normák alkotmányossági felülvizsgálatára, az alkotmánybíráskodás amerikai modellje decentralizált.⁵

Az alkotmánybíráskodás európai modelljének megalkotása Hans Kelsen nevéhez és az 1920-as osztrák köztársasági alkotmányhoz köthető. Kelsen joglépcső elméletében a jogrendszerben található összes normának összhangban kell állnia az alkotmánnyal.⁶ Attól a szervtől, amely megalkotta nem lehet elvárni, hogy semmisítse meg az alkotmányellenes törvényt, ezért kell egy olyan állami szerv, amely a törvényhozó hatalomtól független és megsemmisítheti annak

¹ TRÓCSÁNYI László: Alaptanok. In: CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – TRÓCSÁNYI László (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba*. Budapest, HVG-ORAC, 2021, 30.

² TÉGLÁSI András: Az Alkotmánybíróság. In: TÉGLÁSI András (szerk.): *Az állam szervezete*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 161.

³ Mauro CAPPELLETTI – William COHEN: Az alkotmánybíráskodás története és jelenkori elterjedése. In: PACZOLAY Péter: *Alkotmánybíráskodás - alkotmányértelmezés*. Budapest, Rejtjel, 2003, 41.

⁴ PACZOLAY Péter: Alkotmánybíráskodás a politika és a jog határán. In: PACZOLAY Péter: *Alkotmánybíráskodás - alkotmányértelmezés*. Budapest, Rejtjel, 2003, 11.

⁵ BALOGH Zsolt: Alkotmánybíróság. In: CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – TRÓCSÁNYI László (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba*. Budapest, HVG-ORAC, 2021, 353.

⁶ Ld. bővebben Hans KELSEN: *Tiszta jogtan*. Budapest, ELTE Bibó István Szakkollégium, 1988.

alkotmányellenes aktusait.⁷ Ezt nevezzük centralizált alkotmánybíráskodásnak, mivel az alkotmány védelmét egy testület hivatott ellátni, amely negatív jogalkotóként, határozatával *erga omnes* megsemmisíti az alkotmányellenesnek talált jogi normákat.⁸ Az alkotmánybíráskodás tehát tekinthető egyfajta „negatív törvényhozásnak” is, csak ebben az esetben nem pozitív (normatív rendelkezések létrehozására irányuló), hanem negatív (az alkotmányellenes jogi norma kiiktatása a jogrendszerből) jogalkotás történik.⁹

Az emberi jogok védelmének jelentősége az ENSZ 1945-ben történt létrehozatalát követően a korábbiakhoz képest jelentősen megnövekedett.¹⁰ Louis Favoreu szerint az európai államok azért vezették be a szervezetiileg is különálló alkotmánybíróságokat, mert a demokratikus államok nem tudták megvédeni az állampolgáraikat a totalitárius diktatúrák kialakulásától, így próbáltak a demokratikus alkotmányaiknak egyfajta fokozott védettséget biztosítani.¹¹

Európában „*az alkotmánybíróság az alkotmányjogi ügyek eldöntésére a rendes bírósági szervezeten kívül, speciálisan és kifejezetten ilyen célra létrehozott joghatóság, amely független a rendesbírósági rendszertől és a közhatalomtól.*”¹² Legfontosabb feladata, hogy biztosítsa az alkotmány és a jogrendszer összhangját, a törvényhozó hatalom jogi aktusait alkotmányossági szempontból felülvizsgálja, az alkotmányellenes jogi normát megsemmisítse. A normakontroll lehet absztrakt (jogszabály felülvizsgálata), vagy konkrét (egyedi ügy felülvizsgálata).¹³

Az eredeti kelsen-i alkotmánybíráskodási koncepció szerint az alkotmányjogi panasznak absztraktnak kell lennie, a bírói döntések alkotmányossága nem vizsgálható felül. Elméletében az alkotmánybíróság az alkotmányt védelmezi, nem igazságszolgáltatási funkciót lát el. Szerinte a bírói döntések alkotmányossági felülvizsgálatának nincs jogi indoka, mivel független hatalmi ágként a bíróságok a jogszabályok betartatására és az alapjogok védelmére hivatottak.¹⁴ Louis Favoreu egyenesen az alkotmánybíráskodás eltorzulásának véli, ha az

⁷ PACZOLAY Péter: Hans Kelsen és az alkotmánybíráskodás európai modelljének fejlődése. In: Cs. Kiss Lajos (szerk.): Hans Kelsen jogtudománya – Tanulmányok Hans Kelsen életéről. Budapest, Gondolat – MTA JTI – ELTE ÁJK, 2007, 448–450.

⁸ BALOGH i.m. 356.

⁹ TÓTH J. Zoltán: Demokrácia, jogállamiság és alkotmánybíráskodás. Budapest, Patrocinium, 2020. 167-168.

¹⁰ Michael O’ BOYLE – Michelle LAFFERTY: General Principles and Constitutions as Sources of Human Rights Law. In: Dinah SHELTON (szerk.): The Oxford Handbook of International Human Rights Law. Oxford, Oxford University Press, 2013. 195.

¹¹ Louis FAVOREU: Az Alkotmánybíróságok. In: PACZOLAY Péter: Alkotmánybíráskodás - alkotmányértelmezés. Budapest, Rejtjel, 2003, 57.

¹² FAVOREU i.m. 52.

¹³ BODNÁR Eszter – SONNEVEND Pál – TÖRÖK Bernát: Az alkotmányjogi panasz – intézménytörténet és nemzetközi kitekintés In: Bitskey Botond – Török Bernát (szerk.): Az alkotmányjogi panasz kézikönyve. Budapest, HVG ORAC, 2015, 2.

¹⁴ VISSY Beatrix: A valódi alkotmányjogi panasz legitimitása Hans Kelsen szemszögéből. *Közjogi Szemle* 2015/3. 35–41.

alkotmánybíróságok a jogalkotás alkotmányos ellenőrzése helyett a jogalkalmazói döntések felülvizsgálatára helyezik át a hangsúlyt.¹⁵

Néhány gondolat erejéig érdemes kitérni a brit fejlődésre is, hiszen a történelmi törésvonalaktól mentes, organikus alkotmányfejlődés következtében az Egyesült Királyságnak a mai napig történeti alkotmánya van, ezért az ottani alkotmányos hagyománytól idegen a klasszikus értelemben vett alkotmánybíráskodás.¹⁶ A kontinentális gondolkodástól eltérő, de a törvényhozás egyfajta bírói kontrolljának tekinthető, úgynevezett „puha” felülvizsgálati formát alkalmaznak az Egyesült Királyságban, ahol a parlamenti szupremácia elve miatt a bíróságok nem érvényteleníthetik a törvényhozó hatalom jogi aktusait.¹⁷

Az alapjogi katalógus (Human Rights Act) elfogadását követően bevezették a bírói felülvizsgálat intézményét, mely a bíróságok számára előírta, hogy a törvényeket az alapjogi katalógussal összhangban értelmezzék és felhatalmazta a felsőbbbíróságokat arra, hogy ha valamely jogszabály rendelkezéseit összeegyeztethetetlennek tartják vele, akkor az „összeegyeztethetlenség” tényét deklarálják. A bíróságok alapjogértelmezésre vonatkozó megállapítása azonban nem rendelkezik jogi kötőerővel, nem írhatja felül a törvényhozó hatalom akaratát.¹⁸ A törvényhozás a bíróságokkal szemben is megőrizte szuverenitását, a bíróság által „összeegyeztethetetlennek” deklarált jogi norma mindaddig hatályban marad, amíg a jogalkotó nem módosítja.¹⁹

¹⁵ FAVOREU i.m. 54.

¹⁶ TRÓCSÁNYI i.m. 35–37.

¹⁷ KOVÁCS Ágnes: A passzív nem puha, avagy miért nem igazolható az Alkotmánybíróság gyakorlata a politikai konstitucionalizmus alapján? In: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – SZENTE Zoltán (szerk.): Jog és politika határán – Alkotmánybíráskodás Magyarországon 2010 után. Budapest, HVG-ORAC, 2015. 230–231.

¹⁸ Aileen KAVANAGH: Constitutional review under the UK Human Rights Act. Cambridge, Cambridge University Press, 2009. 10–11.

¹⁹ LEGÉNY Krisztián: Az alkotmánybíráskodás modelljei. In: TÓTH Judit – LEGÉNY Krisztián (szerk.): Összehasonlító alkotmányjog. Budapest, Complex, 2006. 277.

3. Az alkotmányjogi panasz megjelenése az alkotmánybíráskodásban

A második világháborút követően megerősödött az igény arra, hogy az emberi jogok védelmét ne csak a nemzetközi szervezetek, hanem az államok is biztosítsák, amivel szükségszerűen együtt járt a politikai hatalmat féken tartó alkotmánybíráskodás intézményesülése is.²⁰

Az alapjogok védelmét hivatott biztosítani az alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszon keresztül. Az alkotmányjogi panasz az alapvető jogaiban sérelmet szenvedett egyén vagy szervezet által indítványozott, az alkotmánybíróság eljárásának megindítására szolgáló eszköz, amely valamely egyedi vagy normatív állami aktus ellen irányul, és a megtámadott aktus alkotmányellenességének megállapításához, és a panaszos jogsérelmének orvoslásához vezethet.²¹

3.2. Alkotmányjogi panasz az Alkotmány alapján

Magyarországon a jogállamisági értékeket megeremtő, az alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény hozta létre az Alkotmánybíróságot.²² Közvetlenül ezt követően született meg az Alkotmánybíróságról szóló törvény²³, amely egy erős hatáskörökkel,²⁴ a törvények megsemmisítésének jogával rendelkező Alkotmánybíróságot hozott létre.²⁵ A rendszerváltáskor kialakított közjogi rendszer, az eredeti kelsen-i alkotmánybíráskodási koncepcióhoz hasonlóan, mereven elválasztotta egymástól a normakontroll funkciót ellátó Alkotmánybíróságot és az egyedi ügyek elbírálására hivatott bíróságokat.²⁶

Az Alkotmánybíróság a jogszabályok absztrakt felülvizsgálatát látta el, így az alkotmányos jogrend objektív védelmezőjévé és a hierarchikus jogszabályi rend őrévé vált.²⁷ Az Alkotmánybíróság jellegadó hatáskörét a bárki által, közvetlen érintettség nélkül kezdeményezhető, utólagos absztrakt normakontroll (*actio popularis*) jelentette.²⁸ A testületnek nem volt érdemi hatásköre az alkotmánybíráskodás szubjektív alapjogvédelmi funkciójának ellátására.²⁹

²⁰ SÓLYOM László: Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon. Budapest, Osiris, 2001, 252.

²¹ BODNÁR – SONNEVEND – TÖRÖK i.m. 19.

²² STUMPF István: Az Alkotmánybíróság a régi és az új alkotmányos erőterben. In. ZAKARIÁS Kinga (szerk.): Az alkotmánybírósági törvény kommentárja. Budapest, Pázmány Press, 2022. 27.

²³ Az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény.

²⁴ Ld. *actio popularis*.

²⁵ TILK Péter: A magyar Alkotmánybíróság. Pécs, Phd értekezés, 2008, 14–18.

²⁶ BALOGH i.m. 358.

²⁷ ZAKARIÁS Kinga: Az alkotmányjogi panasz objektív és szubjektív funkciója. *FORVM Acta Universitatis Szegediensis – Acta Iuvenum* 2015/2. 150.

²⁸ STUMPF i.m. 28.

²⁹ BALOGH i.m. 358.

Az Alkotmányjogi panasz csak akkor volt igénybe vehető, ha az indítványozóval szemben, az egyedi ügyben alkotmányellenes jogi normát alkalmazott a bíróság. Az alkotmánybíróság ekkor sem a bírói döntést, hanem az absztrakt normakontrollhoz hasonlóan, a jogszabály alkotmánykonformitását vizsgálta.³⁰ Az alkotmányjogi panasz annyiban különbözött az absztrakt normakontrolltól, hogy hatással lehetett az alapügy kimenetelére is. Ha az Alkotmánybíróság az indítvány alapján a megtámadott norma alkotmányellenességét állapította meg, akkor kizárólag az indítványozó konkrét ügyében elrendelhetette a megsemmisített norma alkalmazhatatlanságát.³¹ Az alkotmányjogi panasz hordozott magában jogorvoslati jelleget, de szubjektív alapjogvédelmi szempontból nem minősült hatékony jogorvoslati eszköznek.

3.3. Alkotmányjogi panasz az Alaptörvény szerint

Az Alaptörvény jelentősen átalakította és alkotmányos szintre emelte az Alkotmánybíróság hatásköreinek közel teljes listáját.³² Az Alaptörvény hatályba lépésével az az Alkotmánybíróság jellegadó hatásköréeként az *actio popularis*-t felváltotta az alkotmányjogi panasz jogintézménye.³³

Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdése az alkotmányjogi panasz két típusát nevesíti: 1.) felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját; 2.) felülvizsgálja a bírói döntésnek az Alaptörvénnyel való összhangját. Az Alaptörvényhez fűzött indokolás szerint „az alapjogvédelem új korszakát nyitja meg”, mivel a „hatékony rendes jogorvoslati lehetőségeit már kimerítő panaszos számára egy olyan további különleges jogorvoslatot biztosít, amely a legsúlyosabb – alkotmányos – jogsérelmek esetén lehetőséget ad az Alkotmánnyal összhangban lévő döntés meghozatalára”. Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (továbbiakban: Abtv.) az Alaptörvénybe foglaltakon kívül létrehozta még a jogszabály közvetlen (nem a bírósági eljárást követő) alkotmányossági felülvizsgálatára irányuló alkotmányjogi panasz jogintézményét is,³⁴ ami egyes álláspontok szerint alkalmas lehet az *actio popularis* indítványozás megszűnésének kompenzálására, a jogorvoslati funkcióból adódó előnnyel kombinálva.³⁵

³⁰ ZAKARIÁS 2015. i.m. 150.

³¹ MANHERTZ Tamás István: Az alkotmánybírósági hatáskörök jogösszehasonlító vizsgálata. Budapest, PPKE-JÁK, 2021. 142–148.

³² Alaptörvény 24. cikk

³³ Az *actio popularis* megszüntetését jelentős szakirodalmi kritikák érték, melyek bemutatása nem térek ki a dolgozatomban.

³⁴ Abtv. 26. § (2)

³⁵ CHRONOWSKI Nóra: A korlátozott alkotmánybíráskodásról. Budapest, HVG-ORAC 2014, 5.

Az Alaptörvény elfogadásával megváltoztatott alkotmánybíróági hatáskörök közül az alkotmányjogi panaszt a szakirodalomban fellelhető álláspontok döntő többsége – nem úgy, mint az *actio popularis* megszüntetését – pozitív véleménnyel fogadta. Chronowski Nóra szerint „az alkotmányjogi panasz megújításának az alapvető célja egyértelműen támogatható, régi igényt elégít ki az Alkotmánybíróság szerepének növelése az individuális jogvédelemben, az alapjogi bíráskodás kontrolljában.”³⁶

3.4. Az alkotmányjogi panasz általánosságban

Az alapjogi katalógusok alkotmányos szintre emelésével az alkotmánybíróóságok feladatává vált – az alkotmány autentikus értelmezőjeként – az alapjogok alkotmányos tartalmának meghatározása. Alapjogi jogsértés esetén a személyek vagy szervezetek meghatározott törvényi feltételek teljesülése mellett, jogosultak az alkotmánybíróasághoz fordulni az ügyük kivizsgálása érdekében. Ezt a célt szolgáló jogintézmény az alkotmányjogi panasz,³⁷ amely az egyéneket megillető alapjogok védelmének egyik leghatékonyabb eszköze.³⁸

Ha a bírósági döntést alkotmányellenesnek véli az egyedi ügyben érintett fél, akkor a szubszidiaritás elvének megfelelően, a rendes jogorvoslati lehetőségek kimerítését követően, az Alkotmánybíróasághoz fordulhat és kérelmezheti az alkotmányellenesnek vélt bírósági döntés felülvizsgálatát. Azonban ehhez nem elegendő a jogsérelem pusztá tényének megállapítása, mert annak alkotmányossági szempontból is relevánsnak kell lennie, viszont hordoz magában jogorvoslati jelleget is. A bírói döntés megsemmisítésével megnyílik a lehetőség a jogsérelem orvoslására. Az alkotmányjogi panasz tehát nem rendes jogorvoslat, de valódi alapjogvédelmi eszköz.³⁹

Az alkotmánybíróaság alkotmányossági szempontból felülvizsgálhatja, adott esetben megsemmisítheti a bírósági döntéseket, így a törvényhozó és a végrehajtó hatalmon kívül, a harmadik hatalmi ággal szemben is érvényesül az alkotmány szupremáciája. Az alapjogi bíráskodást a bíróságok végzik, az alkotmánybíróaság kiegészítő, korrekciós szerepet tölt be az alapjogvédelem rendszerében, nem veheti át a bíróságok szerepét. Amennyiben a bírósági döntést megsemmisíti, annak konzekvenciáit a bíróságnak kell levonnia és az alkotmánybíróasági határozatba foglaltak alapján kell meghoznia az új döntését.⁴⁰

³⁶ CHRONOWSKI i. m. 4–6.

³⁷ LEGÉNY i. m. 237–238.

³⁸ Gerhard DANNEMANN: Constitutional Complaints: The European Perspective. Cambridge University Press. 1994, 142.

³⁹ LENKOVICS Barnabás: Jogelvek és alkotmányjogi panaszok. *FORVM Acta Universitatis Szegediensis – Acta Iuvenum* 2015/2. 86.

⁴⁰ BODNÁR – SONNEVEND – TÖRÖK i.m. 22–23.

Az alkotmányjogi panasz 1) jogorvoslatot biztosít az alkotmányos jogok megsértése esetén; 2) olyan külön eljáráshoz vezet, amely kizárólag a kérdéses aktus alkotmányosságával, és nem más jogi kérdésekkel foglalkozik; 3) a támadott jogi aktus által hátrányosan érintett személy indítványozhatja; 4) az alkotmányjogi panaszt elbíráló bíróság hatáskörrel rendelkezik arra, hogy a sértettnek a jogait helyreállítsa.⁴¹

3.5. Az alkotmányjogi panasz kettős funkciója

Az alkotmányjogi panasz kettős funkcióval rendelkezik, szubjektív jogvédelmi és objektív alapjogvédelmi eszközként is szolgál. Az előbbi az egyén alapjogsérelmének orvoslására irányul, egyfajta eljárásjogi garanciaként lehetővé teszi az egyének számára az alanyi alapjogaikban bekövetkezett sérelem reparálásának a kikényszerítését.⁴² Az alkotmányjogi panasz e rendeltetésében tetten érhető az állam objektív intézményvédelmi kötelezettségének a megjelenése, mivel elősegíti az alapjogában sérelmet szenvedett fél alapjogi jogosultságának az érvényre juttatását.⁴³

Az alkotmányjogi panasz abban különbözik más alkotmánybíróági eljárásoktól, hogy ennek nem „mellékterméke”, hanem egyenes célja az alapjogvédelem, míg egyéb eljárásai általánosságban a jogrend integritásának védelmére hivatottak és legfeljebb közvetve biztosítanak alapjogvédelmet. Az alkotmányjogi panasz objektív alapjogvédelmi szerepe nem a konkrét ügy keretei között értelmezendő, azon túlmutatva konkretizálja, értelmezi a panaszban érintett alapjog tartalmát, ezáltal fejleszti az alkotmányjogot és az alapjogok tiszteletben tartására neveli a politikai közösséget.⁴⁴ Az alkotmánybíróági határozatokban kifejtettek nem csupán a konkrét ügy kapcsán bírnak relevanciával. Pokol Béla szerint az alkotmánybíróági határozatok indokolásaiban fellelhető *„igen absztrakt és így a tényleges tartalmat illetően homályt jelentő alkotmányi rendelkezéseket meghatározott irányokban konkretizálják, és egy-egy absztrakt alkotmányi előírásból konkrétabb jogokat olvasztanak ki.”* Az ilyen indokolások *„messze meghaladják az apropót adó konkrét ügy mikénti eldöntésének jelentőségét, és ténylegesen inkább alkotmány-kiegészítésnek lehetne nevezni ezeket”*⁴⁵

⁴¹ DANNEMANN i. m. 142.

⁴² BODNÁR – SONNEVEND – TÖRÖK i.m. 24.

⁴³ BALOGH Zsolt: Alapjogok általános rész. In: BALOGH Zsolt – SCHANDA Balázs (szerk.): *Alkotmányjog - Alapjogok*. Budapest, Pázmány Press, 2022, 36–41.

⁴⁴ BODNÁR – SONNEVEND – TÖRÖK i.m. 24–25.

⁴⁵ POKOL Béla: Az alkotmánybíráskodás szociológiai és politológiai kérdései. Budapest, Kairos, 2014, 4.

3.6. Az alkotmányjogi panasz befogadása és visszautasítása

A dolgozatban több helyen is érintem a befogadással kapcsolatos egyes kérdéseket, de szükségesnek tartom mindezeket megelőzően összefoglalóan is röviden írni a befogadás kérdéséről.

Az Abtv. meghatározza az alkotmányjogi panasz indítványozására jogosultak körét, ám ez nem jelenti azt, hogy az Alkotmánybíróság minden beérkezett panasszal érdemben foglalkozik. A testület teherbíró képessége, illetve a valóban alkotmánybíróági döntéshozatalra szoruló ügyek kiszűrése céljából az alkotmányjogi panaszoknak először a befogadási eljáráson kell átesniük. Szabályait az Abtv. és az Alkotmánybíróság ügyrendjéről szóló, az Alkotmánybíróság 1001/2013. (II. 27.) AB Tü. határozata (továbbiakban: Ügyrend) tartalmazza.⁴⁶ A befogadás formai kritériumai a törvényben rögzített határidők megtartása és a határozott kérelem megléte, tartalmi feltétel az érintettség és a jogorvoslati lehetőségek kimerítése vagy hiánya, illetve az Abtv. 29. §-ában megfogalmazott, a visszautasítás alapjául szolgáló indok.

Az Abtv. 29. §-a szerint az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszokat csak a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés esetén fogadja be. E két feltételt nem választotta szét élesen a testület a befogadási eljárás során. A hivatkozott szakaszhoz kapcsolódó visszautasítási okok rendszerét tételesen nem dolgozta ki az alkotmánybíróság gyakorlata, de vannak főbb szempontok, amelyek mentén határoz a testület a panasz befogadhatóságáról: 1.) a konkrét probléma nem alkotmányossági kérdés; 2.) rendes bírói jogértelmezési kérdésről van szó; 3.) az indítvány a tényállás felülvizsgálatára, azaz rendes jogorvoslatra irányul; 4.) az indítványozó a bizonyítékok újraértékelését és mérlegelését kéri; 5.) nem tartalmaz új alkotmányossági kérdést; 6.) az alkotmánybíróági eljárás nem érintené érdemben az indítványozó helyzetét; 7.) nyilvánvalóan alaptalan az indítvány.⁴⁷ Az alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés tartalmának inkább a negatív oldalát dolgozta ki az Alkotmánybíróság gyakorlata, tehát azt tisztázták, hogy mi nem minősül alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésnek.⁴⁸ E kérdéskör pozitív oldalának megválaszolása igen nehéz, mivel az Alkotmánybíróság gyakorlatából nem derül ki melyek azok az ügyek, amelyeket biztosan befogad a testület.⁴⁹ A testület nem fogadja be: 1.) a felhasznált bizonyítási

⁴⁶ BITSKEY Botond – KÖBLÖS Adél – RAJOS Krisztina: Az alkotmányjogi panasz eljárás általános szabályai. In: BITSKEY Botond – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Az alkotmányjogi panasz kézikönyve*. Budapest, HVG-ORAC, 2015, 60.

⁴⁷ BITSKEY Botond – FRÖCHLICH Johanna – GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – RAJOS Krisztina In: BITSKEY Botond – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Az alkotmányjogi panasz kézikönyve*. Budapest, HVG-ORAC, 2015. 143–145.

⁴⁸ u. o. 212.

⁴⁹ CSERVÁK Csaba: Az alkotmányjogi panasz mint jogorvoslat. In: UDVARY Sándor (szerk.): *70 Studia in honorem Imre Szabó*. Budapest, KRE ÁJK, 2021. 73.

eszközök kiválasztását vagy mellőzését; 2.) a tényállás megállapítását; 3.) a bizonyítékok bíróság általi értékelését; 4.) az alkalmazandó jogszabályok kiválasztását vitató beadványokat. Az első három kategória a ténybírárságra, tehát a hagyományos kontradiktórius bíróságokra tartozik.⁵⁰

Az Alkotmányon alapuló alkotmánybíróági gyakorlat megszorítóan értelmezte az alkotmányban biztosított jog sérelmét, amit az Alkotmánybíróság fenntartott 2012 után is. Jó példa erre a jogállamiság sérelmére való hivatkozás.⁵¹ Ez esetben az Alkotmánybíróság csak a kellő felkészülési idő hiányára vagy a hátrányos visszamenőleges hatályú jogalkotás elvének megsértésére alapozott indítványokat fogad be.⁵²

Amennyiben az alkotmánybíráskodás során az egyéni jogvédelemre helyeződik a hangsúly, indokolt az indítványozói kör szélesítése. Ez fordítva is igaz, ha az absztrakt normakontroll a jellegadó hatáskör, akkor jobban lehet ragaszkodni ahhoz, hogy csak az Alaptörvényben biztosított jogok sérelmére hivatkozással lehessen alkotmányjogi panaszt benyújtani.⁵³ Egyes álláspontok szerint az absztrakt normakontroll indítványozói körének lényeges szűkítése esetén, az alapjogvédelem hatékonysága szempontjából az alkotmányjogi panasz eljárás lehetőségeit kiterjesztően kell értelmezni, azaz a jogsérelmet tágan kell értelmezni ahhoz, hogy az alapjogvédelmi funkció valóban hatékonyan tudjon érvényesülni.⁵⁴ A kiterjesztő hatáskörértelmezés azonban magában hordozza azt is, hogy az Alkotmánybíróság egyfajta „szuperbírársággá” válhat.⁵⁵

Az a körülmény, hogy az indítványozók nem tudják mire lehet pontosan alkotmányjogi panaszt alapozni, megnehezíti az alapjogi jogsértések esetén az Alkotmánybírósághoz benyújtott indítvány befogadásának a sikerességét. A befogadás kritériumai között szereplő „alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés” akár önkényes jogértelmezésre is lehetőséget adhat, mivel viszonylagos az, hogy ez az alkotmányjog tudománya vagy az indítványozó életviszonyai

⁵⁰ CSERVÁK Csaba: Az Alkotmánybíróság igazságszolgáltatási szerepéről. *KRE-DIt*, 2022/2. <https://tinyurl.com/443ayb5j>

⁵¹ 3268/2012. (X. 4.) AB végzés, Indokolás [14]

⁵² CSINK Lóránt – FRÖHLICH Johanna: Mire lehet alkotmányjogi panaszt alapítani? A jogvédelem alapjául szolgáló alaptörvény-ellenesség és az Alaptörvényben biztosított jog fogalma. In: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina (szerk.) *Normativitás és empíria: A rendes bíróságok és az alkotmánybíróság kapcsolata az alapjog-érvényesítésben, 2012–2016*. Budapest, MTA TK JTI, 2020. 43–47.

⁵³ CSINK – FRÖHLICH i.m. 2.

⁵⁴ CSINK – FRÖHLICH i.m. 21.

⁵⁵ CSERVÁK 2021. i.m. 71.

szempontjából vizsgálendő.⁵⁶ Ezért szükség lehet egy keretjellegű, pozitív lista meghatározását az alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés tartalmának objektív megválaszolhatóságára.⁵⁷ Egy pozitív lista összeállítása az alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésről, az alkotmányjogi panaszok befogadhatóságának rugalmasan kezelését korlátozná vagy ellehetetlenítené. A ma alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésekből összeállított lista az évek során, az életviszonyok folyamatos változása miatt a későbbiekben módosításokra szorulna, mind a jogalkotó, mind a testület oldaláról nézve kétséges, hogy időtállóan kerülhet megfogalmazásra. Az évek, vagy akár évtizedek alatt kimunkált alkotmánybíróági gyakorlat biztosabb támpontot nyújthat e kérdés megválaszolására.

⁵⁶ CSERVÁK 2021. i.m. 70–75.

⁵⁷ G. KARÁCSONY Gergely: A közvetlen alkotmányjogi panasz a magyar jogrendszerben In: *Alaptörvény érvényesülése a bírói gyakorlatban*. Budapest, HVG-ORAC, 2019. 202.

4. Az Alkotmánybíróság szerepe az igazságszolgáltatási rendszerben

4.1. Az Alkotmánybíróság mint bíróság?

Az emberi jogi központú gondolkodás elterjedésével és az alapjogi katalógusok alkotmányos szintre emelésével az alkotmánybíráskodás jellege is megváltozott, kitágult és idővel már nem csupán „*az államhatalmi intézmények, hanem átfogóbban az egész jogrendszer ellenőrzőjévé vált.*”⁵⁸

Az Alkotmánybíróság *actio popularis* alapján indítható utólagos normakontroll megszüntetésével és az alaptörvény-ellenes bírói döntésekkel szemben igénybe vehető „valódi” alkotmányjogi panasz bevezetésével egyértelműen az igazságszolgáltatáshoz került közelebb.⁵⁹ Mindez azt is jelenti, hogy a testület és a rendes bíróságok kapcsolata folyamatosan egyre mélyebbé válik.⁶⁰

Az Alkotmánybíróság tevékenysége távolabb került a politikai szférától (törvényhozói és végrehajtói hatalom jogi aktusainak felülvizsgálata),⁶¹ a jogalkotás helyett a jogalkalmazás alkotmányos kontrolljára helyeződött át a hangsúly.⁶² Fellelhető olyan álláspont is, amely szerint ez a felosztás alapvetően téves.⁶³ Egyes nézetek szerint ennek következtében „*az Alkotmánybíróság a rendes bírósági szervezetrendszer része lett, és ezzel a korábbi négy szintű bírósági rendszer ötödik, legfelsőbb fokára lépett, mivel az egyedi ügyben hozott határozatot érdemben is felülbírálhatja.*”⁶⁴ Más megközelítésből nézve viszont „*az Alkotmánybíróság – következetes gyakorlata szerint – nem tekinthető a bírósági szervezetrendszer egyik felülbírálati fórumának.*”⁶⁵ Schanda Balázs álláspontja szerint a „*hatásköri változások nyomán az Alkotmánybíróság bírósággá vált, anélkül, hogy a bírósági szervezeti rendszer részévé vált volna*” és az Alkotmánybíróságot tényleges jogorvoslati fórumnak tekinti.⁶⁶ Az alkotmányjogi panasz jogorvoslati jellegének bizonyosságát erősíti, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága

⁵⁸ POKOL Béla: Jogelmélet. Budapest, Századvég, 2005. 96–97.

⁵⁹ SCHANDA Balázs: Az alkotmánybíráskodás új szerepe az Alaptörvény első évtizedében: Kompromisszumok, identitás és jogfejlesztés. *Acta Humana* 2021/2. 119.

⁶⁰ GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: Alkotmánybíróság 2010–2015. In: JAKAB András – GAJDUSCHEK György (szerk.): A magyar jogrendszer állapota. Budapest, MTA JTI, 2016. 449.

⁶¹ RIMASZÉCSI János: A hatalmi ágak megosztásának XXI. századi kérdései különös tekintettel az igazságszolgáltatásra. Budapest, KRE ÁJK, Doktori értekezés, 2021. 30.

⁶² GÁRDOS-OROSZ 2016. i. m. 451.

⁶³ Id. VISSY Beatrix: A bírói döntések alkotmánybírói felülvizsgálata mint a politikai hatalom korlátozásának eszköze? In: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – SZENTE Zoltán (szerk.): Jog és politika határán – Alkotmánybíráskodás Magyarországon 2010 után. Budapest, HVG-ORAC, 2015. 349.

⁶⁴ KIRÁLY Lilla: A tisztességes eljárás elvének érvényesülése a polgári eljárásokban. In: TÓTH J. Zoltán (szerk.): A tisztességes eljáráshoz való jog. Budapest, Wolters Kluwer, 2021. 88.

⁶⁵ CZINE Ágnes: Az alkotmányjogi panasz és a tisztességes eljárás egyes kérdései. In: TÓTH J. Zoltán (szerk.): A tisztességes eljáráshoz való jog. Budapest, Wolters Kluwer, 2021. 123.

⁶⁶ SCHANDA i.m. 118.

(továbbiakban: EJEB) elismerte hatékony jogorvoslatként és a panasz kimerítését a bírósághoz fordulás előfeltételévé tette.⁶⁷ A testület alapjogvédelmi funkciójának hatékony ellátása szempontjából szükséges az alkotmányjogi panasz jogorvoslati jellegének vizsgálata, amelyre lentebb bővebben kitérek.⁶⁸

Az Alkotmánybíróság bírósági jellege mellett szól, hogy a jogalkalmazás alkotmányossága szempontjából a testület a rendes bíróságok fellebbviteli fórumává vált.⁶⁹ Emellett érdemes figyelembe venni azt is, hogy az alapjogi igényét érvényesítő indítványozó minden esetben olyan jogvédelemért megy az Alkotmánybírósághoz, amit a bíróságtól kellett volna megkapnia.⁷⁰ Az Alaptörvénynek megfelelő döntéshozatal minden bíróságnak feladata, az Alkotmánybíróság fellebbviteli fórumként megvizsgálja, hogy az ügyben eljáró bíró az Alaptörvénynek megfelelően döntött-e. Eljárása eredményeként nem döntheti el a konkrét ügyet, csupán kasszációs jogkörrel rendelkezik, a határozatban foglalt indokolás viszont meghatározza az alkotmányos értelmezést, ezáltal befolyásolja a jogvita végleges kimenetelét, tehát érdemi hatást gyakorolhat a végleges döntésre.⁷¹

A bíráskodás első lépése a tényállás megállapítása, ezt követően kell megtalálni azt a jogi normát, ami az ügyben feltárt tényekre vonatkozik, majd a megtalált jogszabályt alkalmazni kell a konkrét esetre. E folyamat végeredménye, és ezáltal a bíráskodás központi eleme a döntés. Az alkotmánybíráskodás is hasonlóan működik, csak az Alkotmánybíróság az Alaptörvény rendelkezéseit alkalmazza a konkrét ügyben. 2012 előtt az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok között a felülvizsgálat normatív–egyedi felosztásként volt leírható, az Alaptörvényt követően ezt felváltotta az alkotmányos–törvényes distinkció.⁷²

Bragyova András az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok tevékenysége közötti különbségekre akképpen mutatott rá, hogy míg az előbbi alkotmányjogi panasz alapján a jogrendszernek az egyén alapjogait korlátozó, alkotmányellenes jogi normákat vizsgálja felül (szerinte ezáltal normakontrollt is végez), addig az utóbbi ezzel szemben az érvényes jog értelmezésére és alkalmazására irányul. Továbbá kiemeli, hogy a jogvitákat egyedül a bíróságok

⁶⁷ Szalontay v. Hungary, App. no. 71327/13 2019., április 4-i ítélet.

⁶⁸ ZAKARIÁS 2015. i.m. 153–155.

⁶⁹ GÁRDOS-OROSZ 2016. i. m. 449.

⁷⁰ VISSY 2015. i. m. 361.

⁷¹ GÁRDOS-OROSZ 2016. i. m. 450.

⁷² BERKES Lilla – CSINK Lóránt: Az Alkotmánybíróság és a rendes bíróság kapcsolatrendszere. In: GÁBOR Zsolt (szerk.) Alkotmányjogi panasz - az alapjog érvényesítés gyakorlata. Budapest, HVG-ORAC, 2019. 327-328.

dönthetik el véglegesen, a bírói döntés megsemmisítése csak egy újabb eljárás lehetőségét teremti meg.⁷³

Mindezek alapján kétségtelen, hogy az Alkotmánybíróság közelebb került a rendes bíróságokhoz azáltal, hogy jogorvoslati fórumként egyedi ügyeket bírál felül. A testület az Alaptörvény rendelkezéseit alkalmazza, a bíróságok döntéseiket a jogszabályokra alapítják (az ügy alapjogi vonatkozásainak figyelembevételével). A jogvitákat kizárólag a bíróságok dönthetik el véglegesen, illetve a bírósági eljárások lényegét jelentő kontradiktóriusság a testület előtti ügyekre nem jellemző, ezért álláspontom szerint az Alkotmánybíróság nem tekinthető bíróságnak.

4.2. A német szabályozás jelentősége

Az Alaptörvény az alkotmányjogi panaszt német minta alapján emelte be a magyar jogrendszerbe, ezért a két szabályozás sok tekintetben hasonlóságot mutat.⁷⁴ A dolgozat célja szempontjából elegendő a német szabályozás egyes elemeinek rövid áttekintése. Az Alkotmánybíróság „szuperbírói” jellegét nagyban meghatározhatja a panaszok befogadása során gyakorolt tág vagy éppen szűk hatáskörértelmezés. Az Abtv. a német alkotmánybírói törvényből⁷⁵ vette át a befogadási eljárásra vonatkozó szabályokat is, így a magyar testület számára mintaként szolgálhatott a német Alkotmánybíróság befogadási gyakorlata, különösen a tartalmi befogadási feltételek – alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés – tekintetében. Az alkotmánybírói felülbírálat terjedelmi korlátjának meghatározására dolgozta ki a német Alkotmánybíróság a „különös alkotmányjog” megsértésének alapformuláját, amit a magyar Alkotmánybíróság átvett a befogadási gyakorlatába, az alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés meghatározásához.⁷⁶

A magyar és a német szabályozás között fontos különbség az, hogy az Alaptörvénnyel ellentétben a német Alaptörvény 92. cikke értelmében a Szövetségi Alkotmánybíróság az igazságszolgáltatási rendszer részét képezi. Ez alapján Németországban az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok közötti viszonyrendszer is sokkal egyértelműbb és az alkotmányjogi

⁷³ BRAGYÓVA András: A bírói ítélet alkotmányellenessége. Alkotmánybíráskodás és rendes bíraskodás az alkotmányjogi panasz vizsgálatában. In: GÁBOR Zsolt (szerk.) Az Alaptörvény érvényesülése a bírói gyakorlatban II. Budapest, HVG-ORAC, 2019. 105-111.

⁷⁴ Ld. LEGÉNY i. m. 274–275.

⁷⁵ Szövetségi Alkotmánybírói bíróságról szóló törvény (Gesetz über das Bundesverfassungsgericht)

⁷⁶ Ld. ZAKARIÁS Kinga: A bírói döntések alkotmánybírói felülvizsgálatának terjedelme a német és magyar gyakorlatban. *Alkotmánybírói Szemle*, 2019/2. 23–24.

panasszal kapcsolatos gyakorlat a jogi gondolkodás egységesülését, az ítélkező bírák alapjogi szemléletének erősödését és az alkotmányos értékek érvényre juttatását segíti elő.⁷⁷

A jogviták végleges eldöntése és az, hogy végső soron melyik szerv döntése lesz ténylegesen kötelező a másokra nézve Pokol Béla szerint a következőképpen írható le: „*Így szuper legfelsőbb bíróságnak is tekinthető a Német Szövetségi Alkotmánybíróság, és ennek lecsapódása, hogy ha vita merül fel egy ügy végső eldöntésében, akkor az alkotmánybíróság döntése a mérvadó és kötelező a másokra nézve.*”⁷⁸ A magyar és a német alkotmánybíráskodás jellege – az alkotmányjogi panasz szabályozása – miatt nagyon hasonló. Németországban az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok viszonyrendszere alkotmányos szinten került meghatározásra, azonban a magyar szabályozás felvethet bizonyos kérdéseket.

4.3. Az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasszal kapcsolatos hatáskörértelmezése

Az alkotmányjogi panasz jellegadó hatáskörre válása miatt sok múlik az Alkotmánybíróság szerepfelfogásán a tekintetben, hogy az indítványok befogadására vonatkozó szabályokat kiterjesztően vagy megszorítóan értelmezi-e. A kiterjesztő értelmezés hozzájárulhat a testület szubjektív alapjogvédelmi funkciójának hatékonyabb ellátásához, azonban magában hordozza azt a lehetőséget is, hogy az Alkotmánybíróság egyfajta „szuperbíróssággá” válik és jelentős mennyiségű ügyet bírál el „negyedfokú bírósággént.” A megszorító értelmezés alapján az Alkotmánybíróság csak nagyon kevés ügyet fogadna be, ami az alkotmányjogi panasz lényegi elemére, a szubjektív alapjogvédelemre gyakorolna negatív hatást.⁷⁹

Az alkotmánybírói gyakorlat következetesen elutasítja ezt a fajta „szuperbírói” szerepkört.⁸⁰ Az Alkotmánybíróság nem vizsgálja felül a bíróságok által megállapított tényállást, nem mérlegelheti az egyedi ügyben megállapított bírói jogértelmezés helyességét, mert az a rendes bíróságok hatáskörébe tartozik. A felülvizsgálat során az Alkotmánybíróság azt nézi, hogy a bíró felismerte-e az ügy alapjogi vonatkozásait és az érintett alapjog alkotmányos tartalmát érvényre juttatva értelmezte-e az alkalmazandó jogszabályokat.⁸¹ A jogszabályok értelmezését a bíróságok végzik, az Alkotmánybíróság nem a bírói eljárást vizsgálja felül, hanem az ügy alkotmányossági felülvizsgálatát látja el.⁸² Az alkotmányjogi

⁷⁷ DARÁK Péter: Az alkotmányjogi panasz bírói szemmel. *Alkotmánybírói Szemle* 2012/1. 72.

⁷⁸ POKOL 2005. i. m. 114.

⁷⁹ CSERVÁK 2021. i. m. 71–72.

⁸⁰ Ld. pl. 3231/2012. (IX.28) Ab végzés, Indokolás [4]; 14/2019. (IV. 17.) AB határozat, Indokolás [20]; 3089/2019. (IV. 26.) AB határozat, Indokolás [23]

⁸¹ ZAKARIÁS 2019. i. m. 27.

⁸² VARGA ZS. András: Mit ér a panasz, ha alkotmányjogi? *FORVM Acta Universitatis Szegediensis – Acta Iuvenum* 2015/2. 145.

panasz által biztosított hatásköre alapján a bírói döntés alkotmányossági felülvizsgálatán nem terjeszkedhet túl, olyan ügyet érdemben nem is vizsgálhat, amelyben az indítványozó pusztán jogszabálysértésre vagy jogértelmezési helytelenségre hivatkozik. A jogviták eldöntése kizárólag a rendes bíróságokra tartozik, az Alkotmánybíróság e tekintetben nem léphet a helyükbe.⁸³

Az Alkotmánybíróság gyakorlata azonban ennél azért valamivel árnyaltabb, ugyanis a véleménynyilvánítás szabadságával összefüggő ügyekben gyakran ténykérdésekben is döntést kell hoznia a testületnek.⁸⁴ Ennek oka, hogy már a bírósági eljárásban is az Alkotmánybíróság által kidolgozott mércék alapján kell eldönteni, hogy a kijelentés tényállításnak vagy véleménynek tekintendő-e. Az ilyen esetekben nehezen határolható el az alkotmányossági és a törvényességi szint között húzódó határ, mivel a törvényességi kérdésben elkövetett hiba súlyossága Alaptörvény-ellenes bírói döntéshez vezethet. A döntéshozatalban nagy szerepet van az alkotmányjognak is, ami nevezhető a jogágak közötti szoros összekapcsolódás vagy a közvetlen alapjogi kihatás elvének.⁸⁵

Az Alaptörvény 28. cikke a bíróságok számára alkotmányos kötelezettségként írja elő, hogy az ítélező tevékenységük során a jogszabályokat az Alaptörvénnyel összhangban értelmezzék.⁸⁶

A bíróságnak a jogszabályok által kijelölt értelmezési kereteken belül kell azonosítaniuk az eléjük kerülő ügy alapjogi vonatkozásait, valamint a bírói döntésben alkalmazott jogszabályokat az érintett alapjog alkotmányos tartalmára tekintettel kell értelmezniük. A bíróságoknak a jogszabályok Alaptörvénnyel való összhangját hivatalból kell vizsgálniuk, abban az esetben is, ha egyébként az összhangot vélelmezik.⁸⁷ Ez a kötelezettség magában hordozza azt is, hogy a bíróságok előzetesen beépítik az indokolásba az ügy alapjogi vonatkozásait, figyelemmel kísérve az Alkotmánybíróság gyakorlatát. Emellett érdemes figyelembe venni, hogy alkotmányjogi panasszal kapcsolatos eljárás során az Alkotmánybíróság konkrét bírói döntéseket semmisíthet meg.⁸⁸ A rendes és rendkívüli jogorvoslatok során eljáró fellebbviteli bíróságok gyakorlatához hasonlóan az ítélező bírónak – amennyiben nem szeretné, hogy a döntésüket az Alkotmánybíróság megsemmisítse – be kell építeniük döntésük indokolásába az ügy alapjogi vonatkozásával kapcsolatos érvelésüket, az

⁸³ DARÁK i. m. 71–72.

⁸⁴ CSERVÁK 2022. i. m.

⁸⁵ ORBÁN Endre: A bírói döntések ellen benyújtott alkotmányjogi panaszok tapasztalatai. *Pázmány Law Working Papers*, 2016/20., 21–24. <https://tinyurl.com/4r9xfmy3>

⁸⁶ 7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [33]; 28/2013. (X. 9.) AB határozat, Indokolás [29]; 3/2015. (II. 2.) AB határozat, Indokolás [17]

⁸⁷ VARGA ZS. András: Az egyedi normakontroll iránti bírói kezdeményezések eljárásjogi feltételei. *Eljárásjogi szemle*, 2016/1. 7.

⁸⁸ VARGA ZS. 2016. i. m. 5.

Alkotmánybíróság gyakorlatának ismerete alapján, a testület várható döntésének szem előtt tartásával.⁸⁹

4.4. Az alkotmányjogi panasz mint jogorvoslat

4.4.1. A jogorvoslathoz való jog az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján

Az Alaptörvény XVIII. cikkének (7) bekezdése alapján a jogorvoslathoz való jog lényegi tartalma az érdemi határozatok tekintetében a más szervhez, vagy ugyanazon szervezeten belüli magasabb fórumhoz fordulás lehetősége.⁹⁰ A jogorvoslathoz való alapjog biztosítását az jelenti, ha az eljárásban a törvény garantálja az érintett számára, hogy ügyét az alapügyben eljáró szervtől különböző szerv bírálja el.⁹¹

A jogorvoslathoz való jog kapcsán az Alkotmánybíróság megállapította azt is, *hogy „minden jogorvoslat lényegi, immanens eleme a jogorvoslás lehetősége, vagyis a jogorvoslat fogalmilag és szubsztanciálisan tartalmazza a jogsérelem orvosolhatóságát.”*⁹² Tehát a jogorvoslati fórumnak le kell folytatni a jogszabályok által meghatározott eljárást és el kell végeznie a megtámadott határozat érdemi felülvizsgálatát. Az Alkotmánybíróság a jogorvoslathoz való jog immanens elemének tartja az indokolási kötelezettséget –melyet a tisztességes eljáráshoz való jogból vezetett le⁹³ –, mivel az érintett alapjog hatékony gyakorlására kizárólag a bíróság vagy hatóság döntését alátámasztó indokok ismeretében nyílik valódi lehetőség.⁹⁴ Az Alkotmánybíróság értelmezésében az Alaptörvény megköveteli, hogy a jogorvoslati jog nyújtotta jogvédelem hatékony legyen, vagyis ténylegesen érvényesüljön és képes legyen a döntés által okozott sérelem orvoslására.⁹⁵

4.4.2. Az alkotmányjogi panasz jogorvoslati jellege

A jogorvoslat valamely eljárás során hozott döntés kontrolljának az a fajtája, amely a támadott döntés szintén eljárási szabályok alapján történő felülvizsgálatát jelenti a feltárt hiba orvoslása érdekében, a teljes eljárás vagy legalább a döntés felülbírálatának, azaz a döntés megváltoztatásának vagy megsemmisítésének jogával. A jogorvoslat célja az érintett vagy a

⁸⁹ ORBÁN 2016. i. m. 13–14.

⁹⁰ 35/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [16]

⁹¹ 3146/2018. (V. 7.) AB határozat, Indokolás [23]

⁹² 18/2017. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [10]

⁹³ 7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [33]

⁹⁴ WIEDEMANN János: A jogorvoslathoz való jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Jogelméleti Szemle* 2019/1. 177.

⁹⁵ 3106/2023. (III. 14.) AB határozat, Indokolás [45]

jogorvoslatot végző hatóság, bíróság vagy más szerv által jogi vagy ténybeli okból hibásnak (alkotmányellenesnek, törvényt sértőnek, megalapozatlannak) tartott döntés orvoslása.⁹⁶

2012-ben az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az alkotmányjogi panaszt jogorvoslatnak tekinti. Ez következik egyrészt abból, hogy a törvény a jogintézményt panasznak nevezi, másrészt, hogy az egyéb jogorvoslati lehetőség kimerítése után, vagy más jogorvoslati lehetőségek hiányában, tehát végső jogorvoslatként biztosítja a jogosult számára. Az alkotmányjogi panaszt a jogorvoslati funkció különbözteti meg az utólagos normakontrolltól.⁹⁷

Néhány évvel később a testület ennél sokkal részletesebben, árnyaltabban fogalmazott a panasz jogorvoslati jellege kapcsán: a bírói döntéssel szemben benyújtott alkotmányjogi panaszt nem tekinti hagyományos értelemben vett jogorvoslatnak. Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panasz intézményén keresztül is kizárólag az Alaptörvényt és az abban elismert jogokat oltalmazhatja. *„Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint nem vizsgálja, hogy a bírói döntés indokolásában megjelölt bizonyítékok és megjelenő érvek megalapozottak-e, a jogalkalmazó helytállóan értékelte-e ezeket a bizonyítékokat és érveket, illetve a konkrét ügyben a bírói mérlegelés eredményeként megállapított tényállás, valamint az abból levont következtetés megalapozott-e, mint ahogy azt sem vizsgálja, hogy bíróságok jogértelmezése helyesen illeszkedik-e a jogági dogmatika általánosan elfogadott szabályaihoz.”*⁹⁸

Az alkotmányjogi panasz és az egyéb jogorvoslatok között meghatározó különbség, hogy míg az utóbbiak tekintetében a jogorvoslati fórum előtt is kontradiktórius jellegű eljárást folytatnak le, addig az előbbi esetében hiányzik az ellenérdekű fél. Az Alkotmánybíróság nem vizsgálja felül a bírói döntés szakjogi kérdésekben hozott állásfoglalásait vagy annak megalapozottságát, nem a keresetet vagy a vádat bírálja el. Az alkotmányjogi panasz kizárólag az alapjogsérelem orvoslásának eszköze. A panasz kettős funkciójának jellegzetessége, hogy az nem csak szubjektív, hanem objektív alapjogsérelem is egyben. Az alkotmányjogi panasz célja – és ezáltal jogorvoslati jellege is – kettős: a bírói döntéssel okozott szubjektív alapjogsértés orvoslása és az alkotmányos jogrend objektív védelme. Az egyént ért alapjogsérelem közvetlen orvoslására szolgál az alaptörvény-ellenes bírói döntés megsemmisíthetősége. Az Alaptörvény objektív védelme pedig úgy valósul meg, hogy az Abtv. 28. § szerint a testület a *„jogszabály Alaptörvénnyel való összhangját illető vizsgálatot is lefolytathatja.”* Ez alapján az

⁹⁶ VARGA ZS. András: A tényleges alkotmányjogi panasz mint sajátos jogvédelmi eszköz In: BOROS Anita (szerk.) A közigazgatási jogvédelem és jogérvényesítés alapintézményei. Budapest, NKE, 2019. 139.

⁹⁷ 3367/2012 (XII. 15.) AB határozat, Indokolás [11]

⁹⁸ 3056/2017. (III. 20.) AB végzés, Indokolás [19]

alkotmányjogi panasz megkülönböztethető a rendes bírósági eljárások során igénybe vehető jogorvoslattól és egy különleges, alkotmányos jogorvoslatnak tekinthető.⁹⁹

Varga Zs. András az alkotmányjogi panasz mint jogorvoslat sajátosságait a következőképpen foglalja össze: 1.) elsődleges alapjogvédő állami intézmények a rendes bíróságok; 2.) az alkotmányjogi panasz jogorvoslat, még ha rendkívül sajátos is; 3.) az alkotmányjogi panasz benyújtójának alanyi joga van ahhoz, hogy ügyében az Alkotmánybíróság határozzon; 4.) az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvényen alapuló joga van ahhoz, hogy az alkotmányellenes bírósági ítéletet megsemmisítse; 5.) a jogsérelemnek ezért az Alkotmánybíróság eljárása folytán kell orvosolhatónak lennie, különben a panasz a jogorvoslati jellegét veszítené el, ami lényegi elem, mert ez különbözteti meg az utólagos normakontrolltól.¹⁰⁰

4.4.3. A jogorvoslat hatékonysága

Az alkotmányjogi panasz jogorvoslati hatékonysága ellen szólnak az olyan esetek, amikor az indítványozó a jogvita észszerű időn belüli elbírásához való jogának sérelmét állítja, amelyről a testület megállapította, hogy az Alaptörvényben biztosított jogok körébe tartozik és alkotmányjogi panasz tárgyát képezheti.¹⁰¹ Ebben az esetben még ha igaza is van az indítványozónak, az Alkotmánybíróságnak nincsenek meg az eszközei arra, hogy orvosolja az alapjogsérelmet. Az ügy észszerű időn belüli elbírálásával összefüggésben kifejtette, hogy az Alkotmánybíróságnak nincs hatásköre arra, hogy egy adott bírósági eljárás jelentős elhúzódásából eredő következményeket enyhítse vagy orvosolja. A panaszos által sérelmezett pertartam olyan törvényességi szakkérdés, amelynek megítélése nem tartozik az Alkotmánybíróság vizsgálódási körébe.¹⁰²

Az ilyen esetekben az Alkotmánybíróság felhívhatja az eljáró bíróság figyelmét az ügyek észszerű időn belüli elbírására vagy figyelmeztetheti az indítványozót, hogy kártérítési igényt érvényesíthet az eljáró bírósággal szemben.¹⁰³ Az eljárás elhúzódásából fakadó jogsérelmet azonban nem az Alkotmánybíróság orvosolja, ezért ebben az esetben az alkotmányjogi panasz nem tud hatékony jogorvoslatként funkcionálni.

⁹⁹ VARGA ZS. 2019. i. m. 140.

¹⁰⁰ VARGA ZS. 2016. i. m. 6.

¹⁰¹ CZINE Ágnes: A tisztességes bírósági eljárás. Budapest, HVG-ORAC, 2020, 187.

¹⁰² 3174/2013. (IX. 17.) AB végzés, Indokolás [20]

¹⁰³ CZINE 2020. i. m. 188.

4.5. A Kúria felett áll-e az Alkotmánybíróság?

Az Alaptörvény szerint a legfőbb bírósági szerv a Kúria,¹⁰⁴ míg az Alkotmánybíróság az Alaptörvény védelmének legfőbb szerve.¹⁰⁵ Az alkotmányjogi panasz eljárási kapcsolatot teremtett az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok között, tehát ezek a szervek nem teljesen függetlenek egymástól.¹⁰⁶ Amint arra Varga Zs. András rámutatott, mind a két alkotmányos szerv hozhat mindenkire nézve kötelező döntést, de valójában csak az Alkotmánybíróság döntésére igaz ez az állítás, mivel megsemmisítheti a rendes bíróságok döntéseit. Ilyen értelemben véve az Alkotmánybíróság a Kúria felett áll, mint legfelsőbb igazságszolgáltatási szint, lényegében egyfajta alkotmányos semmitőszékként.¹⁰⁷ Nincs hierarchikus viszony közöttük, de az igazságszolgáltatást végző hatalmi ág 'feje' az Alkotmánybíróság.¹⁰⁸

Az alaptörvény-ellenes bírói döntés megsemmisítése nem zárja le a jogvitát. Az Alaptörvény nem teszi lehetővé, hogy az Alkotmánybíróság a jogvitát véglegesen eldöntse, azt kizárólag a rendes bíróságok tehetik meg. Az Alkotmánybíróság csupán az Alaptörvény védelme érdekében léphet fel, nem funkcionálhat valódi bíróságként, azaz nem veheti át a jogviták végleges eldöntését, az kizárólag a rendes bírói szervezet monopóliuma. A megsemmisítést követően az ügy visszakerül a rendes bíróságok elé, a Kúria dönt arról, hogy az első- vagy a másodfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasítja vagy új határozat hozatalát rendeli el a felülvizsgálati kérelem tekintetében.¹⁰⁹

4.6. Részleges konklúzió

Az Alaptörvény szerinti alkotmányjogi panasz következtében az Alkotmánybíróság fő tevékenysége áthelyeződött a szubjektív alapjogvédelemre. Az elsőszámú alapjogvédő intézmények továbbra is a rendes bíróságok maradtak és a klasszikus jogorvoslati szerepkört is a bírói szervezetrendszer hivatott betölteni, az általuk esetlegesen elkövetett hibákat az Alkotmánybíróságnak nem feladata orvosolni. Ha a bírósági döntés nem vette figyelembe az ügy alapjogi vonatkozásait, vagy helytelenül értelmezte a felmerülő alapjogi kérdéseket, akkor az alkotmányjogi panasz alapján az Alkotmánybíróság helyreállítja az indítványozót ért alapjogsérelmet, így tehát a panasz képes lehet betölteni a rendeltetése szerinti alkotmányos jogorvoslati funkciót, ami eltér a klasszikus értelemben vett jogorvoslati jellegtől.

¹⁰⁴ Alaptörvény 25. cikk (1)

¹⁰⁵ Alaptörvény 24. cikk (1)

¹⁰⁶ VARGA ZS. András: Ombudsman, ügyész, magánjogi felelősség. Budapest, Pázmány Press, 2012. 108.

¹⁰⁷ Ld. VARGA ZS. 2016. i. m. 5.

¹⁰⁸ VARGA ZS. 2012. i. m. 108.

¹⁰⁹ DARÁK i. m. 72.

A jogorvoslathoz való jog részletesen kidolgozott dogmatikája szerint az alkotmányjogi panasz kétségtelenül hordoz magában egyfajta jogorvoslati jelleget, de nem tekinthető hagyományos értelemben vett jogorvoslatnak. Az Alkotmánybíróság következetesen elhatárolódik a „szuperbírósi” szerepkör betöltésétől és kizárólag az ügy alapjogi vonatkozását vizsgálja felül. Ennek köszönhetően a testület nem cseréli le az alkotmánybíráskodási jellemzőit a klasszikus értelemben vett bírósági tevékenységre. Mindez azzal jár, hogy az alkotmányjogi panasz a hagyományos értelemben vett jogorvoslattal ellentétben, egyfajta alkotmányos jogorvoslatnak tekinthető.

Más megközelítésből nézve az Alaptörvény védelmének legfőbb szerveként sem tekintheti az Alkotmánybíróság rendes jogorvoslatnak az alkotmányjogi panaszt, mert akkor a bírósági szervezetrendszer felülbírálati fórumává válna. Ehelyett – az Alaptörvényből fakadó kötelezettségének eleget téve – a panaszra csupán alkotmányos jogorvoslatként tekint. Az alkotmányjogi panasz jogorvoslati jellege folytán az Alkotmánybíróság bekapcsolódik az igazságszolgáltatás rendszerébe, de nem tekinthető bíróságnak, nem része a bírósági szervezetrendszernek.

5. Eljárási garanciák az Alkotmánybíróságon

A fentiek alapján megállapítható, hogy az Alkotmánybíróság ugyan nem bíróság, de az alkotmányjogi panasz miatt szorosan kapcsolódik a bírósági szervezetrendszerhez, egyfajta legfelsőbb igazságszolgáltatási fórumként. Az igazságszolgáltatással szemben pedig alapvető elvárás, hogy feleljen meg a tisztességes eljárás követelményeinek.

A továbbiakban bemutatom a tisztességes eljáráshoz való jog általános követelményeit és azt, hogy az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasszal kapcsolatos eljárásának – az alkotmánybíráskodás jellegzetességeihez mérten – miképpen kell azoknak megfelelnie. Ezt követően áttekintem az alkotmánybírói eljárásra vonatkozó azon jogszabályi rendelkezéseket, amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy testület eljárását kontradiktórius irányba mozdítsák el. Végezetül ismertetem az általam észlelt szabályozási problémákat és javaslatot teszek azok megoldására.

5.1. A tisztességes eljáráshoz való jog általánosságban

Az eljárási jogok olyan első generációs alapjogok, amelyek az egyén védelmét szolgálják a közhatalommal szemben, biztosítják azt, hogy az eljárást az alkotmányos követelményeknek megfelelően folytassák le. Különösen fontos az állam intézményvédelmi kötelezettsége az alapjog tartalmának megfelelő eljárási jogszabályok megalkotása tekintetében.¹¹⁰

A tisztességes eljáráshoz való jog a modern jogállamiság egyik alapja, emberi jogi minimum, amely nélkül nem létezhetne sem jogegyenlőség, sem jogbiztonság. Megszületése ahhoz a felismeréshez köthető, mely szerint, ha létezik is a materiális igazságosság, annak megismerhetősége – a jogvitában döntést hozó bíró számára – korlátozott, ezért az államnak kötelessége legalább az „eljárási igazságosságot” biztosítani.¹¹¹ A materiális igazság érvényre juttatását az államok nem tudják garantálni, de az eljárási igazságosságot igen, ezért az utóbbi alapvető emberi jog: a tisztességes eljáráshoz való jog.¹¹² A bírácnak minden egyes ügyben ügyelniük kell arra, hogy az eljárás során a tisztességes eljárás követelményei ne sérüljenek, ilyen értelemben minden bíró emberi jogi bíró is egyben.¹¹³

¹¹⁰ CSINK Lóránt – MAROSI Ildikó: Eljárási jogok. In: BALOGH Zsolt – SCHANDA Balázs (szerk.): Alkotmányjog – Alapjogok. Budapest, Pázmány Press, 2019. 273–274.

¹¹¹ TÓTH J. Zoltán: A tisztességes eljárás(hoz való jog) elméleti kérdései. In: TÓTH J. Zoltán (szerk.): A tisztességes eljáráshoz való jog. Budapest, Wolters Kluwer, 2021. 15–16.

¹¹² VARGA Ádám: Igazságosság kontra igazságosság. Gondolatok a jogbiztonság, az igazságosság és a tisztességes eljárás kapcsolatáról. *Iustum, aequum, salutare*, 2015/3. 135–137.

¹¹³ PÄIVI HIRVELÄ – SATU HEIKKILÄ: Right to a Fair Trial. A Practical Guide to the Article 6 Case-Law of the European Court of Human Rights. Cambridge, Intersentia, 2021. 4.

Az Alaptörvény XXVIII. cikkének (1) bekezdése garantálja a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot. Az Alkotmánybíróság a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog kapcsán megállapította, hogy az Alkotmányon alapuló korábbi gyakorlatát az Alaptörvény hatályba lépését követően is irányadónak tekinti.¹¹⁴ Ez alapján továbbra is alkalmazza a testület a tisztességes eljáráshoz való joghoz kapcsolódó gyakorlatát, mely szerint a „*fair trial olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet csupán megítélni. Ezért egyes részletek hiánya ellenére éppúgy, mint az összes részletszabály betartása dacára lehet az eljárás méltánytalan vagy igazságtalan, avagy nem tisztességes.*”¹¹⁵ Továbbá a testület egy másik határozatában kifejtette, hogy „*a tisztességes eljáráshoz való jog abszolút jog, amellyel szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye.*”¹¹⁶ A tisztességes eljáráshoz való jog korlátozhatatlan alapjog.¹¹⁷ A részjogosítványokkal összhatásukban garantálják az eljárás tisztességességét. A részjogosítványok, a szükségesség és arányosság követelmények megvalósulása mellett azonban már korlátozhatóak.¹¹⁸

Az Alkotmánybíróság a tisztességes eljáráshoz való jog részjogosítványként nevesítette többek között a bírósághoz fordulás jogát,¹¹⁹ ami azonban korlátozható alapjog, tehát a jogalkotó megállapíthat olyan feltételeket, amelyek kizárják az igényérvényesítés lehetőségét.¹²⁰

A tisztességes eljáráshoz való jog részjogosítványként nevesítette az Alkotmánybíróság, a törvény által létrehozott bírósághoz való jogot, ami magában foglalja a törvényes bírótól való elvonás tilalmát.¹²¹ A bírói függetlenség és pártatlanság kivánalmának része a befolyásmentes döntéshozatal, a bíró csak a jogszabályoknak és belső meggyőződésének megfelelően dönthet, a függetlenségét pedig személyi, státusbeli és szervezeti szabályoknak kell garantálniuk,¹²² amelyek megtalálhatóak az Abtv. rendelkezései között is.

Részjogosítványként került még meghatározásra a tárgyalás tisztességének (igazságosságának) és nyilvánosságának, a bírói döntés nyilvános kihirdetésének a követelménye, valamint a fegyverek egyenlőségének elve.¹²³ A tisztességes tárgyaláshoz való jog az anyagi igazság

¹¹⁴ 7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [24]

¹¹⁵ 6/1998. (III. 11.) AB határozat, ABH 1998, 91, 95.

¹¹⁶ 14/2004. (V. 7.) AB határozat, ABH 2004, 241, 266.

¹¹⁷ CZINE 2021. i. m. 127.

¹¹⁸ CZINE 2021. i. m. 127.

¹¹⁹ 59/1993. (XI. 29.) AB határozat, 3025/2016. (II. 23.) AB határozat, Indokolás [19]

¹²⁰ 36/2014. (XII. 18.) AB határozat, Indokolás [66]; [71]

¹²¹ 36/2013. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [32]-[34]

¹²² 33/2012. (VII. 17.) AB határozat, Indokolás [72]-[81]

¹²³ 22/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [49]

érvényre juttatásához szükséges és alkalmas eljáráshoz biztosít jogot, ami a tárgyalás és nem a döntés igazságosságát garantálja, tehát az eljárás törvényes kereteinek biztosítását jelenti.¹²⁴ A nyilvánosság követelménye elsősorban a tárgyalás nyilvánosságát és a bírósági döntés nyilvános kihirdetését jelenti.¹²⁵ A fegyverek egyenlőségének elve a felek közötti igazságos egyensúly megteremtését szolgálja, megköveteli, hogy a félnek ésszerű lehetősége legyen arra, hogy ne kerüljön jelentős hátrányba az ellenérdekű féllel szemben.¹²⁶ Az elv szerint a feleknek joga van személyesen jelen lenni az eljárási cselekményeken, az ügyben releváns adatokat ugyanolyan teljességben és mélységben megismerni, illetve az egyes eljárási szereplőktől (pl.: szakértők) semlegességet követel meg.¹²⁷

5.2. A tisztességes alkotmánybírósági eljárás?

Az Alaptörvény által biztosított tisztességes bírósági eljáráshoz való jog kapcsán az Alkotmánybíróság részletesen meghatározta ezen alapjog és részjogosítványainak alkotmányos tartalmát. Az eljárási törvényeinkben alapelvi szinten, illetve a részletes jogszabályi rendelkezések között is jelen vannak az eljárás tisztességességét biztosítani hivatott szakaszok. Ha bírósági eljárásokban történt eljárási szabálysértésre hivatkozik az alkotmányjogi panasz indítványozója és az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy sérült az indítványozó tisztességes eljáráshoz való joga, akkor a bírói döntés megsemmisítésére kerül sor. A bírói döntés megsemmisítése következtében, a szükség szerint lefolytatandó bírósági eljárásban alkotmányjogi kérdésben az Alkotmánybíróság határozata szerint kell eljárni.¹²⁸ Ez alapján pedig az Alkotmánybíróság határozata kötelező erejű a bíróságokra nézve, azonban a Kúria határozza meg a jogsérelem orvoslásának módját.¹²⁹

Az alkotmányjogi panaszt megelőzően, illetve – ha az Alkotmánybíróság megsemmisítette a bírói döntést – az ismételten lefolytatott bírósági eljárásban érvényesülnie kell a részletesen kidolgozott eljárási törvényeinkben rögzített szabályoknak. Míg a különböző jogágakban dogmatikailag és a pozitív jog tekintetében is jól elkülöníthetők az anyagi és az eljárási szabályok, addig az alkotmányjog esetében nem állapítható meg ez az éles megkülönböztetés. A bírósági eljárásokban az anyagi jog alapján keletkező igényről a bíróságok döntenek, formalizált eljárás keretein belül. Az eljárás akkor tekinthető alkotmányosnak, ha az eljárási

¹²⁴ 21/2020. (VIII. 4.) Ab határozat, Indokolás [63]

¹²⁵ 58/1995. (IX. 15.) AB határozat, ABH 1995, 289, 293.

¹²⁶ HIRVELÄ – HEIKKILÄ i. m. 97.

¹²⁷ 6/1998. (III. 11.) AB határozat, ABH 1998, 91, 95

¹²⁸ Abtv. 43. § (3)

¹²⁹ KIRÁLY i. m. 90.

szabályok az alkotmányos alapelvek érvényesülését szolgálják a bírósági eljárásban.¹³⁰ A bírói döntésekkel szemben alkotmányos jogorvoslattal (alkotmányjogi panasszal) lehet fordulni az Alkotmánybírósághoz, melynek eljárására során már közel sem kell megfelelnie annyi eljárásjogi kritériumnak, mint az azt megelőző bírósági eljárásnak.

Az Abtv. az Alaptörvény 24. cikkének végrehajtása érdekében a testület hatáskörével, eljárásaival, szervezetével, működésével kapcsolatos részletes szabályokat határozza meg.¹³¹ A Abtv. második fejezete tartalmazza a testület feladat- és hatáskörébe tartozó eljárásokat és azok jogkövetkezményeit, a harmadik fejezete pedig működési rendjét és eljárási szabályait (47 – 68/A §-ig). Az alkotmányjogi panasszal kapcsolatos eljárási szabályokat az Abtv. és az Ügyrend tartalmazza. A bírósági eljárások szabályait a jogalkotó ennél jóval részletesebben, kizárólag törvényi szinten határozta meg.

Az Alaptörvény XXVIII. cikke a bíróságokra vonatkozóan fogalmazza meg a tisztességes eljárás követelményét (illetve a jogalkotó számára ír elő intézményvédelmi kötelezettséget).¹³²

Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panasz következtében különleges, alkotmányos jogorvoslati fórum, amely ugyan nem része a bírósági szervezetrendszernek, de legfelsőbb igazságszolgáltatási fórumként hozhat a bíróságokra nézve kötelező erejű döntést.¹³³ Az Alkotmánybíróság számára alapvetően nem ír elő kötelezettséget az Alaptörvény XXVIII. cikke, de azáltal, hogy bírói döntések felülvizsgálatát látja el, bizonyos esetekben óhatatlanul bevonja magát a tisztességes eljárásra vonatkozó követelmények alá. Az Abtv. nem klasszikus eljárásjogi törvény, de tartalmaz olyan előírásokat az Alkotmánybíróság számára, amelyek a bírósági eljárásokra jellemzőek.

5.3. Speciális eljárási lehetőségek

Az Abtv. meghatározza azokat a bizonyítási módokat és eszközöket, amelyek alkalmazhatóak az Alkotmánybíróság eljárásában,¹³⁴ valamint eljárási bírságot is kiszabhat, melyek részletes szabályait az Ügyrend tartalmazza. Az Abtv. kiegészítő jogszabályként a bizonyítási eszközök tekintetében a polgári perrendtartásról szóló törvény¹³⁵ szabályainak megfelelő alkalmazását rendeli el.¹³⁶ Az Ügyrend alapján a teljes ülés hatáskörébe tartozó döntés meghozatala

¹³⁰ CHRONOWSKI Nóra – PETRÉTEI József: Az alkotmányi eljárásjog, alkotmányjogi eljárások, eljárási alkotmányosság. *Iustum Aequum Salutare*, 2016/3. 63.

¹³¹ Abtv. Indokolás

¹³² CSINK – MAROSI 2019. i. m. 273.

¹³³ VARGA Zs. 2016. i. m. 5.

¹³⁴ Abtv. 57. § (10)

¹³⁵ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

¹³⁶ Abtv. 57. § (9)

érdekében szükséges esetben a teljes ülésen meghallgatható az indítványozó, a képviselője, a szakértő és részt vehetnek az elnök által esetenként meghívott más személyek is.¹³⁷

5.3.1. Nyilvános meghallgatás

Az Alaptörvény negyedik módosításával került be a 24. cikk rendelkezései közé az a bekezdés, amely szerint: „Az Alkotmánybíróság sarkalatos törvényben meghatározottak szerint a jogszabály megalkotóját, a törvény kezdeményezőjét vagy képviselőjüket meghallgatja, illetve véleményüket eljárása során beszerzi, ha az ügy a személyek széles körét érinti. Az eljárás ezen szakasza nyilvános.”¹³⁸ E rendelkezés célja a testület eljárásának átláthatóbbá tétele és a nyilvánosság elősegítése.¹³⁹ A nyilvánosság követelménye biztosítja az igazságszolgáltatás működésének átláthatóságát, ellenőrizhetőségét, amely hozzájárul ahhoz, hogy a független és pártatlan bíráskodás követelménye megvalósulhasson.¹⁴⁰

Az Országgyűlés az Abtv.,¹⁴¹ az Alkotmánybíróság pedig az Ügyrend¹⁴² szabályait állapította meg ennek megfelelően. A jogalkotó vagy a törvény kezdeményezője írásbeli véleményt adhat az Alkotmánybíróságnak olyan ügyekben, amelyek a személyek széles körét érintik. Utólagos absztrakt normakontroll, valamint nemzetközi szerződésbe ütközés esetén nyilvános meghallgatást kérhetnek, amelynek engedélyezéséről a teljes ülés dönt.¹⁴³ A nyilvános meghallgatásra az indítványozót is meg kell hívni és lehetőséget kell biztosítani számára az álláspontja kifejtésére.¹⁴⁴ Konkrét normakontroll és alkotmányjogi panasz eljárás esetén a jogszabály megalkotója vagy a törvény kezdeményezője csak személyes meghallgatást kérhet,¹⁴⁵ azonban az Alkotmánybíróság hivatalból is elrendelheti az indítványozó vagy harmadik személy meghallgatását.¹⁴⁶ Az Alkotmánybíróság döntése alapján nyilvános meghallgatást kell tartani az indítványozó vagy az alkotmánybírósági eljárást megelőző bírósági eljárásban részt vevő ellenérdekű fél indítványára.¹⁴⁷

A szabályozás nem írja elő az Alkotmánybíróság számára, hogy mely esetekben kell meghallgatást tartania, ennek eldöntése a testület mérlegelési jogkörébe tartozik. Az

¹³⁷ Ügyrend 4. § (1)

¹³⁸ Alaptörvény 24. cikk (7)

¹³⁹ Alaptörvény Indokolás

¹⁴⁰ CZINE 2021. i. m. 133.

¹⁴¹ Abtv. 57. §

¹⁴² Ügyrend 37-38. §

¹⁴³ Abtv. 57. § (1c)

¹⁴⁴ Abtv. 57. § (1e)

¹⁴⁵ Abtv. 57. § (1c)

¹⁴⁶ Abtv. 57. § (2)

¹⁴⁷ Abtv. 57. § (7)

Alkotmánybíróság eddigi gyakorlatában nem honosította meg e jogintézmény alkalmazását, csupán néhány esetben került sor meghallgatásra.¹⁴⁸

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikk (1) bekezdése szerint mindenkinek joga van arra, hogy az ügyét a törvény által létrehozott, független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja, és az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni. Az EJEB szerint a nyilvánosság elősegítheti a bíróságokba vetett bizalom megőrzését és hozzájárul a tisztességes eljárás megvalósításához. A nyilvánosság ellenőrzésének célja az egyén védelme a titokban zajló igazságszolgáltatással szemben.¹⁴⁹ Ha az alkotmánybíróság képes befolyásolni az egyedi ügy kimenetelét, akkor a nyilvánosság biztosításának követelményét az alkotmánybíróságoknak is érvényre kell juttatniuk.¹⁵⁰

Azáltal, hogy az alkotmányjogi panasz vált a testület jellegadó hatáskörévé, a testület főként az igazságszolgáltatás tevékenységi körébe tartozó feladatokat lát el.¹⁵¹ Az indítványozó az egyedi ügyben való érintettségének a követelménye miatt bekapcsolódik az eljárásba, ami a tisztességes eljárás érvényesülését teszi szükségessé. A nyilvánosság a demokrácia lényeges eleme, a döntéshozatali folyamatok nyilvánossága az eljárást és a döntést átláthatóbbá és racionálisabbá teszi, ezért az alkotmánybíróságok, állami szervként nem vonhatják ki magukat a nyilvánosság követelménye alól.¹⁵²

A nyilvánosság képes lehet megvédeni az alkotmánybíróság függetlenségét a politikai hatalomtól, emellett fontos szempont még az igazságszolgáltatás demokratikus nyilvánosság általi ellenőrzésének biztosítása, továbbá növelheti a testület döntéseinek társadalmi elfogadottságát. A nyilvános meghallgatás szerepe az alkotmánybírósági eljárásban alkalmas lehet tény- és jogkérdések tisztázására is. A nyilvánosság a jogkérdések tisztázásánál felhasználható arra, hogy a jogi érveket a közvélemény szélesebb köre megismerje, az alkotmányjogi panasz alapján indult eljárásban pedig szükség lehet olyan ténykérdések tisztázására, mint az, hogy a tisztességes eljárás követelménye teljesült-e. A megfelelően kialakított szabályozás hozzájárulhat ahhoz, hogy az alkotmánybíróság megalapozottabb, a felek és a szélesebb nyilvánosság számára elfogadhatóbb döntést hozzon.¹⁵³

¹⁴⁸ BODNÁR Eszter: Gondolatok az alkotmánybírósági nyilvános meghallgatás meghonosításának lehetőségéről. *Magyar Jog*, 2016/7-8. 417.

¹⁴⁹ BODNÁR i. m. 418.

¹⁵⁰ Ez alapján alkalmazhatónak találta az EJEB a 6. cikket például Spanyolország, Svájc, Németország alkotmánybírósága esetén.

¹⁵¹ CSINK Lóránt: *Mozaikok a hatalommegosztáshoz*. Pázmány Press, Budapest, 2014.

¹⁵² BODNÁR i. m. 418.

¹⁵³ U. o. 419.

A nyilvános meghallgatás ellen szóló érv, hogy egyrészt az alkotmánybíróságok társadalmi támogatottsága éppen a közvéleménytől való távolságtartásukban rejlik, másrészt a média jelenléte miatt az eljárás bírósági jellege háttérbe szorulhat az esetleges politikai megnyilvánulások miatt és túl nagy figyelmet kap az eljárás nyilvános szakasza, holott ez csupán egy csekély része a teljes eljárásnak. Továbbá figyelembe kell venni a nyilvános meghallgatás időigényességét is, ami sokszor nem áll összhangban az abból nyerhető releváns információk felhasználhatóságával, valamint az ügyteher mellett könnyen az eljárás elhúzódásához vezethet és az ésszerű időn belüli elbírálás elvével kerülhet összeütközésbe.¹⁵⁴ Bodnár Eszter a nyilvános meghallgatás meghonosításának szükségessége mellett szóló érveket tartja erősebbnek. Kiemeli, hogy az alapvető jogszabályi keretek erre megfelelő eszközöket biztosítanak az Alkotmánybíróság számára és más alkotmánybíróságokon sikeresen működik a jogintézmény és az Alaptörvény 24. cikk (7) bekezdése az Alkotmánybíróság számára előírja, hogy ha „*az ügy a személyek széles körét érinti*”, meghallgatást kell tartania.¹⁵⁵ A jelenlegi szabályozás szerint az Alkotmánybíróság mérlegelheti, hogy szükségesnek tartja-e a nyilvános meghallgatás tartását, ami hozzájárult ahhoz, hogy a jogintézmény nem vált a gyakorlat részévé, amelyre megoldásként a szabályozás újragondolását javasolja.¹⁵⁶

5.3.2. Szakértő

Az Abtv. kivételesen lehetővé teszi szakértő kirendelését, ha az alapjogi jogsérelem fennállásának eldöntése szakkérdés tisztázását teszi szükségessé.¹⁵⁷ Az Ügyrend tartalmazza a szakértői bizonyítás részletszabályait, mely szerint akkor rendelhető ki szakértő, ha az Alaptörvényben biztosított jog sérelmének fennállásához, illetve az Alkotmánybíróság feladat- és hatáskörének gyakorlásához kapcsolódó szakkérdések vagy előkérdések eldöntése különleges szakértelmet igényel. A kirendelés az elnök írásbeli felkérésével történik, melyben megállapítják a szakvélemény elkészítésére rendelkezésre álló határidőt és a megválaszolandó kérdések listáját, valamint az alkotmánybírák javasolhatják a szakértő személyes meghallgatását is.¹⁵⁸

Az alkotmánybíróági eljárás nem kontradiktórius, azonban az Abtv. 57. §-ból levezethetőek a szabad bizonyítás bizonyos részelemei, melyek a törvényben meghatározott kötöttségek mellett érvényesülhetnek. Az Abtv. az iratok alapján történő döntéshozatalt részesíti előnyben, de

¹⁵⁴ BODNÁR i. m. 420.

¹⁵⁵ U. o. 421.

¹⁵⁶ Ld. Bodnár i. m. 421–423.

¹⁵⁷ Abtv. 57. § (6)

¹⁵⁸ Ügyrend 40. §

szakértői bizonyításra vonatkozó szabályozás lehetőséget biztosít a ténykérdések részletesebb vizsgálatára.¹⁵⁹ A testület szerint a szakértő „a bíróság hiányzó, különleges szakértelmét hivatott pótolni az érdemi döntéshez szükséges tények észlelése, illetve megítélése terén.”¹⁶⁰ Az Abtv. a szakértő kirendelését kivételes bizonyítási módként határozza meg, mivel az Alkotmánybíróság nem ténybíróság, nem a tényállás megállapítása, hanem a megalapozott döntéshozatal érdekében vehet igénybe szakértőt.¹⁶¹ A testület gyakorlatára azonban egyáltalán nem jellemző a szakértői bizonyítás alkalmazása, alapvetően elzárkózik a tényállás vizsgálatától.

5.3.3. Eljárási bírság

Az Alkotmánybíróság eljárási bírsággal sújthatja, és a keletkező többletköltségek megfizetésére kötelezheti azt az indítványozót, aki az indítványozási jogát visszaélészerűen gyakorolja, valamint az indítványozót és az eljárásban résztvevő más személyt, akinek szándékos magatartása késlelteti vagy akadályozza az alkotmánybírósági eljárás befejezését. A bírság mértéke húszezer forinttól ötszázezer forintig terjedhet, megállapításánál figyelembe kell venni a cselekmény súlyát és következményeit, valamint különös méltánylást érdemlő okból hivatalból vagy kérelemre megváltoztatható.¹⁶² Az eljárási bírságra vonatkozó részletes szabályozást szintén az Ügyrend állapítja meg.¹⁶³

A törvény indokolása szerint szükséges rendezni az alkotmánybírósági eljárás rendjének fenntartása érdekében alkalmazható eszközök körét, ennek biztosítására szolgál az eljárási bírság.¹⁶⁴ Célja a valódi alapjogvédelem helyett a testület ügyterhét növelő indítványozói magatartás megakadályozása, azonban kiszabására még nem volt példa.¹⁶⁵ Az indítványozó akkor gyakorolhatná visszaélészerűen a jogosultságait, ha az eljárás aktív szereplője lenne. Az alkotmánybírósági eljárásoktól jelenleg idegen az indítványozó aktív részvétele az eljárásban. A testület döntését az iratokra alapozza, a passzív indítványozói felfogás miatt nem alakulnak ki olyan helyzetek, amelyek bírság kiszabását tennék szükségessé.

¹⁵⁹ SURI Noémi: Általános eljárási szabályok. In. ZAKARIÁS Kinga (szerk.): Az alkotmánybírósági törvény kommentárja. Budapest, Pázmány Press, 2022. 637.

¹⁶⁰ 634/B/2007. (II. 23.) AB határozat, ABH 2010, 1715, 1723.

¹⁶¹ SURI i. m. 642.

¹⁶² Abtv. 54. § (2)-(4)

¹⁶³ Ügyrend 49. §

¹⁶⁴ Abtv. Indokolás

¹⁶⁵ CSEKŐ-LENGYEL Nóra Zsuzsanna: Az eljárás megindítása. In. ZAKARIÁS Kinga (szerk.): Az alkotmánybírósági törvény kommentárja. Budapest, Pázmány Press, 2022. 597.

5.4. Az eljárási jogintézmények alkalmazásának nehézségei

Álláspontom szerint az Abtv. és az Ügyrend fentebb bemutatott szabályai alapján a jogalkotó lehetőséget teremtett az Alkotmánybíróságnak arra, hogy ha szükségesnek tartja, éljen az eljárási szabályozás nyújtotta lehetőségekkel, és egyfajta felsőbbbíróági szerepkörbe helyezze magát.

Az Alkotmánybíróságnak megvan a lehetősége arra, hogy nyilvános, valamint személyes meghallgatások sokaságát rendelje el, az indítványozó és az ellenérdekű fél meghallgatásával, valamint szakértő kirendelésével újabb szempontokat és olyan tényeket vegyen figyelembe, amelyek nem kerültek megállapításra a korábbi bíróági eljárás során. A testület az eljárás rendjének fenntartása érdekében eljárási bírságot is kiszabhat, ami megfelelő szankció lehet azzal az indítványozóval, jogi képviselővel, szakértővel szemben, aki a jogait visszaélészerűen gyakorolja. Az Abtv. kiegészítő jogszabályként a polgári perrendtartásról szóló törvény szabályainak megfelelő alkalmazását rendeli el, ami a testület tág hatásköréértelmezése esetén újabb eljárásjogi lehetőségek alkalmazását nyithatná meg az Alkotmánybíróság előtt. Ha az Alkotmánybíróság rendszeresen alkalmazná a felvázolt eljárásjogi lehetőségeket, akkor a gyakorlatban a bíróági szervezetrendszer ötödik fokán helyezkedhetne el, ami nem lenne összeegyeztethető az Alaptörvénnyel. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény védelmének a legfőbb szerve,¹⁶⁶ azonban a legfőbb bíróági szerv a Kúria.¹⁶⁷

Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint elhatárolódik attól, hogy átvegye a rendes bíróságok szerepét és kizárólag az elé kerülő ügyek alkotmányjogi vetületeit vizsgálja felül. Az Abtv. szabályozása sem engedi meg azt, hogy az Alkotmánybíróság a teljes tényállást felülmérlegelje a meghallgatások, illetve a szakértői vélemények alapján, csak az alapjogi jogsérelem megállapítása szempontjából folytathat le bizonyítást. Az alkotmánybíróági eljárásokról általánosságban megállapítható, hogy néhány esetszerű kivételtől eltekintve, ezeket a szabályokat a testület nem alkalmazza a gyakorlatban.

A gyakorlati alkalmazás hiányából pedig az is következik, hogy a testület gyakorlata nem dolgozta ki azt, hogy az általa lefolytatható bizonyítás szempontjából miképpen határolható el az alapjogsérelem – amellyel kapcsolatban elrendelhet bizonyítást – a „puszta” jogsérelemtől, melynek megállapítása a rendes bíróságok hatáskörébe tartozik. Mielőtt az Alkotmánybíróság elé kerül az ügy az már a bíróági szervezetrendszer több fokát is megjárta, a tényállás korrekciójára a bíróági eljárásban is volt lehetőség. Emellett a bíróságoknak kötelessége az

¹⁶⁶ Alaptörvény 24. cikk (1)

¹⁶⁷ Alaptörvény 25. cikk (1)

ügy alapjogi vonatkozásait figyelembe venniük az ítélezési tevékenységük során, amelynek az Alaptörvénnyel való összhangját az Alkotmánybíróság felülvizsgálhatja. Az Alkotmánybíróság előtti bizonyítás nagy valószínűség szerint az eljárás lényeges elhúzódsához vezetne, ami nem sok eséllyel áll összhangban az attól várható bizonyíték bizonyítási erejével.

Az Abtv. – annak ellenére, hogy tartalmazza az Alkotmánybíróság előtti eljárásokra vonatkozó szabályokat – nem eljárásjogi törvény, mind a tartalmát, mind a terjedelmét tekintve különbözik azoktól. A testület eljárását szabályozó rendelkezések között nem találunk olyan klasszikus eljárási jogintézményeket, mint például a kézbesítésre, a kifogásokra vonatkozó szabályozás. Mindez azért nem jelent problémát, mert az Alkotmánybíróság különálló állami szervként nem része a bírósági szervezetrendszernek, nem a Kúria felülvizsgálati fóruma. A különböző jogágaknak a dogmatikai sajátosságaikhoz mérten megvan a maguk eljárási szabályrendszere, melyek megtartása garantálja a bírósági eljárás tisztességességét. Az Alkotmánybíróság mint alkotmányos jogorvoslati fórum, ezek mindegyikében hozott konkrét bírói döntéseket vizsgál felül alkotmányossági szempontból, eljárása nem kontradiktórius jellegű. Ennek okán az eljárását nem szükséges a bírósági eljárásokhoz hasonló részletesen kidolgozott jogszabályi keretek közé szorítani, a hatékony alapjogi igényérvényesítés és a tisztességes alkotmánybírósági eljárás e nélkül is megvalósítható.

5.5. A tisztességes eljárás követelményének érvényesülése az Alkotmánybíróság előtti eljárásban

A fentiek alapján adódik a kérdés, hogy lehet-e a szó szoros értelmében véve tisztességes az alkotmánybírósági eljárás. Mindenekelőtt a bírósághoz fordulás joga kapcsán meg kell állapítani, hogy valójában az alapjogi igényérvényesítés megengedhetőségének törvényi feltételeit határozza meg az Abtv., amikor rögzíti az alkotmányjogi panasz indítványozására jogosultak körét.¹⁶⁸ Ez kétségtelenül egy korlátozó szabály, azonban a fentiek alapján ez a részjogosítvány nem korlátozhatatlan jog.

A fegyverek egyenlőségének elve a kontradiktórius jellegű bírósági eljárásokkal szemben fogalmaz meg alkotmányossági követelményeket, melyek az Alkotmánybíróság eljárása tekintetében annak speciális mivolta végett csak részben alkalmazhatóak. Ennek oka, hogy a testület alkotmányossági felülvizsgálatot végez, döntését az ügy irataira alapozza.

Az eljárási igazságosság az Abtv. eljárásjogi rendelkezéseinek megtartásával biztosítható. A fegyverek egyenlősége az Alkotmánybíróság szerint nem azt jelenti, hogy a felek jogosítványainak teljes egészében meg kell egyezniük, de összevethető súlyú jogosítványokkal kell rendelkezniük.¹⁶⁹ A fegyverek egyenlőségének elve az alkotmánybírósági eljárásban is érvényesül; az Abtv.-ben¹⁷⁰ és az Ügyrend egyes rendelkezéseiben megtalálható, melyekben többek között előírja az ellenérdekű félnek vagy az egyéb érdekeltnek a tájékoztatási kötelezettségét, iratbetekintéshez való jogát.¹⁷¹ A szabályozási háttér megléte azonban nem feltétlenül jelenti az elv tényleges érvényesülését a gyakorlatban, mivel a testület a határozataihoz fűzött indokolásában általában nem reflektál az egyes nyilatkozatokra, beadványokra, csupán az alkotmányjogi panaszindítványban foglaltakra reagál érdemben.

Az alkotmánybírósági eljárás nyilvánosságának növelése mellett és ellen szóló érveket a korábbiakban bemutattam. Az alkotmányjogi panasszal kapcsolatos eljárás nyilvánosságának növelése magában hordozza az eljárás kontradiktórius jellegének előmozdítását is, amitől a testület határozottan elzárkózik. Az Alkotmánybíróság működése megfelel a törvényi szabályozásnak, viszont a nyilvánosság szempontjából nem használja ki az Abtv. által nyújtott lehetőségeket. Döntéseit az ügy irataira, az indítványban előadottakra, a hatályos jogszabályokra és a korábbi határozataiban kifejtettekre alapozza. Az iratok alapján történő döntéshozatal a fellebbviteli bíróságok ítélezési tevékenységére is jellemző. Az Alkotmánybíróság a döntéseihez fűzött részletes indokolásokban vezeti le döntéseinek okait, amelyek bárki számára hozzáférhetőek. Az alkotmánybírósági döntések részletes indokolásai azon túl, hogy fejlesztik az alkotmányjogot, magyarázatul szolgálnak az indítványozó számára és ezáltal megvalósul a tisztességes eljárás egyik részjogosítványa, az indítványozót megillető indokolt bírósági döntéshez való jog.¹⁷²

Az Alkotmánybíróságnak az alkotmányjogi panaszról észszerű határidőn belül kell döntést hoznia.¹⁷³ Az Abtv. nem állapít meg döntéshozatali határidőt, az Ügyrend szerint az Alkotmánybíróság az eljárás megindításáról szóló tájékoztatásától számított százhusz napon belül dönt az indítvány befogadhatóságáról, majd az előadó alkotmánybíró az első tervezetet a befogadást követően száznyolcvan napon belül az ügy eldöntésére jogosult testület elé terjeszti. E határidőket az előadó alkotmánybíró javaslatára az elnök meghosszabbíthatja.¹⁷⁴ Az

¹⁶⁹ 3434/2023. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [64]

¹⁷⁰ Pl.: az Abtv. 57. § (8) bekezdése szerint „az indítványozó és az ellenérdekű fél a bizonyítási eljárás során keletkezett iratokba betekinthez.”

¹⁷¹ Ld. Ügyrend 31. § (1), 37. § (1), 45. § (3), 61. § (1)

¹⁷² 7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [29]

¹⁷³ Abtv. 30. § (5)

¹⁷⁴ Ügyrend 53. §

Alkotmánybíróság az Ügyrendben saját magának állapított meg egy elég tág és könnyen meghosszabbítható ügyintézési határidőt. Az ügyintézési határidő szabályait álláspontom szerint az Abtv.-ben kellene szabályozni, hiszen az indítványozó alapjogát érinti. Az ügy elhúzódása az indítványozó alapjogsérelmét eredményezheti, hiszen adott esetben rendkívül hosszú ideig bizonytalan jogi helyzetbe kerülhet. Az alkotmányjogi panasznak halasztó hatálya lehet a bírói döntésben foglaltak végrehajtására, a támadott bírói döntés végrehajtását a bíróság az Alkotmánybíróság eljárásának befejezéséig felfüggesztheti.¹⁷⁵ Az Alkotmánybíróság kivételesen a kifogásolt döntés végrehajtásának felfüggesztésére is felhívhatja a bíróságot,¹⁷⁶ e rendelkezés részletszabályait szintén az Ügyrend tartalmazza.¹⁷⁷ Az eljárás elhúzódása sértheti az észszerű időn belüli elbírálás elvét, de ezen idő alatt megvan a lehetőség arra, hogy az indítványozót fenyegető joghátrány hatályosulása felfüggesztésre kerüljön.

5.6. De lege ferenda javaslatok

Az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasszal kapcsolatos eljárása során egyedi ügyet vizsgál felül alkotmányossági szempontból, ezért a tisztességes eljáráshoz való jog bizonyos követelményeinek, az alkotmánybírói eljárás jellegzetességeihez mérten meg kell felelnie. Az eljárás szabályait az Abtv. és az Ügyrend állapítja meg. Az Alkotmánybíróság – a fentebb írtak alapján – nem használja ki maximálisan a szabályozási keretben biztosított lehetőségeit, melynek oka az, hogy a testület nem akar teljes mértékben felülbírálni bírói döntéseket, ezáltal a rendes bírósági szervezetrendszer csúcsára helyezkedni.

A fentebb bemutatott szabályozás szinte egyáltalán nem kerül alkalmazásra a gyakorlatban. A jogszabályi rendelkezések gyakorlati alkalmazásának mellőzése két kérdést vethet fel. Egyrészt, egyáltalán szükség van-e a szabályozásra? Másrészt pedig azt, hogy miként kellene módosítani a jogszabályt, ha annak gyakorlati alkalmazását szükségesnek tartja a jogalkotó?

Jelenleg az Alkotmánybíróság mérlegelésére van bízva annak eldöntése, hogy szükségnek tartja-e meghallgatás tartását vagy bizonyítás felvételét. Ha a jogalkotó a testület működését a klasszikus bírósági funkciók betöltése irányába kívánja elmozdítani, akkor szükséges lenne meghatározni az egyes eljárásjogi jogintézmények kötelező alkalmazásának körét. Ebben az esetben a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog alkotmányos tartalmában meghatározottakat, az eljárás törvényességét biztosító garanciális alapelvek érvényre juttatását biztosító, az eljárás

¹⁷⁵ Abtv. 53. § (4)

¹⁷⁶ Abtv. 61. § (1)

¹⁷⁷ Ügyrend 48. § (1)

formalizált kereteit meghatározó részletes jogszabályi rendelkezéseket tartalmazó eljárási szabályrendszer megalkotására lenne szükség. Az Ügyrend rendelkezéseit is törvényi szinten kellene szabályozni, vagy az Abtv.-ben, vagy egy külön alkotmánybírósági eljárási törvényben. Ezt az irányt a probléma lehetséges megoldásának tartom, de meggyőződésem szerint nem ez lenne a helyes út.

Az Alkotmánybíróság – minden látszat ellenére – nem bíróság, éppen ezért az eljárást sem kell olyan jogszabályi keretek közé szorítani, mint a bírósági eljárásokat. A tisztességes eljárás bizonyos követelményeinek azonban az alkotmánybírósági eljárásokban érvényesülniük kell. Álláspontom szerint az észszerű határidőn belüli elbírálás elvét szem előtt tartva a jogalkotó a jelenleginél szűkebb határidőket kellene, hogy megállapítson, de ehhez mindenképp törvényi szintű szabályozásra lenne szükség.

A meghallgatások esetén érdemes lenne elválasztani a konkrét ügy felülvizsgálatát a normakontroll eljárásoktól. A konkrét ügyek felülvizsgálata esetén nem tartom szükségesnek meghallgatás tartását, az ellene szóló érvek körét erősebbnek vélem. A normakontroll eljárások esetén, amikor a jogszabályok személyek széles körét érintik és az Alkotmánybíróság eljárása magas társadalmi érdeklődést vált ki, akkor – a már kifejtett érvek alapján – kifejezetten hasznos lenne a nagyobb nyilvánosság biztosítása.

Álláspontom szerint a gyakorlatban nem alkalmazott jogszabályi rendelkezések jelenlegi formájukban nem töltenek be jelentős funkciót az alkotmánybírósági eljárásokban, szinte feleslegesnek mondhatóak. Az Alkotmánybíróságnak megvolt a lehetősége arra, hogy a gyakorlati alkalmazása során tartalmat adjon e szakaszoknak, de mindez idáig nem történt meg, ezért az említett szabályozás újragondolását vagy hatályon kívül helyezését tartom indokoltnak.

6. Összegzés

Az Alaptörvény az alkotmányjogi panaszt tette meg az Alkotmánybíróság jellegadó hatáskörévé. A testület fő tevékenysége a szubjektív alapjogvédelemre, a bírói döntések alkotmányossági felülvizsgálatára helyeződött át, így közelebb került az igazságszolgáltatást végző hatalmi ághoz.

Az alkotmányjogi panasz aktív kapcsolatot teremtett az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok között. Az Alkotmánybíróság az indítványozók szemében egy újabb jogorvoslati fórummá vált és a testület tevékenysége is a bírósági jogalkalmazáshoz vált hasonlóvá. Az Alkotmánybíróság azonban elhatárolódik a bíróságok hatáskörébe tartozó tevékenységek felülvizsgálatától, eljárása során kizárólag az ügy alapjogi vonatkozásait veszi figyelembe. Ezért az alkotmányjogi panaszt is meg kell különböztetni a hagyományos jogorvoslatoktól, mint alkotmányos jogorvoslatot. Az Alkotmánybíróság nem része a bírósági szervezetrendszernek, de az alkotmányjogi panasszal kapcsolatos eljárása során egyedi ügyeket vizsgál felül alkotmányossági szempontól, ezáltal a testület az igazságszolgáltatás körébe tartozó tevékenységet lát el. A bíróságok kötve vannak az Alkotmánybíróság döntéséhez, ezért a testület úgynevezett legfelsőbb igazságszolgáltatási fórumnak tekinthető.

A bírósági eljárásoknak maradéktalanul meg kell felelnie a tisztességes eljárás követelményeinek. Az Alkotmánybíróság nem bíróság, de (többek között) igazságszolgáltatási tevékenységet is végez, ezért az alkotmányjogi panasszal kapcsolatos eljárása során – a panasz, illetve az Alkotmánybíróság előtti eljárás jellegzetességeihez mérten – teljesülnie kell a tisztességes eljárás feltételeinek, mint például az ügy ésszerű határidőben való elbírálásának, a fegyverek egyenlőségének vagy a nyilvánosság elvének.

Az Abtv. és az Ügyrend eljárási szabályai között megtalálhatóak a bírósági eljárásokra jellemző szabályozási elemek is: a nyilvános, illetve a személyes meghallgatásra, a szakértő kirendelésére és az eljárási bírságra vonatkozó szabályok. Emellett a teljes ülésen meghallgatható az indítványozó, a képviselője, a szakértő és részt vehetnek az elnök által esetenként meghívott más személyek is.

Álláspontom szerint az Alkotmánybíróság e szabályok rendszeres alkalmazásával a felsőbbbíróságok tevékenységére jellemző eljárásokat folytathatna le. A jogalkotó a szubjektív alapjogvédelem hatékony ellátása érdekében az Alkotmánybíróság államszervezetben betöltött szerepéhez képest túlzottan tág eljárási lehetőségeket állapított meg. Az Alaptörvény szerint azonban nem az Alkotmánybíróság áll a bírósági szervezetrendszer csúcsán, hanem a Kúria és a testület is ennek megfelelően alakította ki a gyakorlatát. Az említett eljárási szabályok

gyakorlati alkalmazása az Alkotmánybíróság mérlegelésén múlik, az eddigiek alapján viszont az állapítható meg, hogy a testület nem kívánja azokat alkalmazni.

A dolgozatomban leírtak alapján úgy vélem, hogy eljárási szabályok nem felelnek meg a valós alkotmánybírósági gyakorlatnak. E rendelkezéseket jelenlegi formájukban szinte egyáltalán nem alkalmazza az Alkotmánybíróság, ezért a *de lege ferenda* javaslatomban írtak szerinti módosítását (kötelező jellegű előírások, részletesebb jogszabályi háttér kialakítása) vagy hatályon kívül helyezését megfontolásra érdemesnek tartom.

Források

Felhasznált irodalom

Balogh Zsolt: Alapjogok általános rész. In: Balogh Zsolt – Schanda Balázs (szerk.): Alkotmányjog - Alapjogok. Budapest, Pázmány Press, 2022.

Balogh Zsolt: Alkotmánybíróság. In: Csink Lóránt-Schanda Balázs-Trócsányi László (szerk.): Bevezetés az alkotmányjogba. Budapest, HVG-ORAC, 2021.

Berkes Lilla – Csink Lóránt: Az Alkotmánybíróság és a rendes bíróság kapcsolatrendszere. In. Alkotmányjogi panasz - az alapjog érvényesítés gyakorlata. Budapest, HVG-ORAC, 2019.

Bitskey Botond – Török Bernát (szerk.): Az alkotmányjogi panasz kézikönyve. Budapest, HVG-ORAC, 2015.

Bodnár Eszter: Gondolatok az alkotmánybírósági nyilvános meghallgatás meghonosításának lehetőségéről. *Magyar Jog*, 2016/7–8.

Bragyova András: A bírósági ítélet alkotmányellenessége. Alkotmánybíráskodás és rendes bíráskodás az alkotmányjogi panasz vizsgálatában. In: Az Alaptörvény érvényesülése a bírói gyakorlatban II. Budapest, HVG-ORAC, 2019.

Chronowski Nóra: A korlátozott alkotmánybíráskodásról. Budapest, HVG-ORAC, 2014.

Chronowski Nóra – Petréttei József: Az alkotmányi eljárásjog, alkotmányjogi eljárások, eljárási alkotmányosság. *Iustum Aequum Salutare*, 2016/3.

Czine Ágnes: Az alkotmányjogi panasz és a tisztességes eljárás egyes kérdései. In. TÓTH J. Zoltán (szerk.): A tisztességes eljáráshoz való jog. Budapest, Wolters Kluwer, 2021.

Czine Ágnes: A tisztességes bírósági eljárás. Budapest, HVG-ORAC, 2020.

Csekő-Lengyel Nóra Zsuzsanna: Az eljárás megindítása. In. Zakariás Kinga (szerk.): Az alkotmánybírósági törvény kommentárja. Budapest, Pázmány Press, 2022.

Cservák Csaba: Az Alkotmánybíróság igazságszolgáltatási szerepéről. KRE-DIt 2022/2. <https://tinyurl.com/443ayb5j>

Cservák Csaba: Az alkotmányjogi panasz mint jogorvoslat. In: 70 Studia in honorem Imre Szabó. Budapest, KRE-ÁJK, 2021.

Csink Lóránt – Fröhlich Johanna: Mire lehet alkotmányjogi panaszt alapítani? A jogvédelem alapjául szolgáló alaptörvény-ellenesség és az Alaptörvényben biztosított jog fogalma. In:

Gárdos-Orosz Fruzsina (szerk.) Normativitás és empíria: A rendes bíróságok és az alkotmánybíróság kapcsolata az alapjog-értvényesítésben, 2012–2016. Budapest, MTA TK JTI, 2020.

Csink Lóránt – Marosi Ildikó: Eljárási jogok. In: Balogh Zsolt – Schanda Balázs (szerk.): Alkotmányjog – Alapjogok. Budapest, Pázmány Press, 2019.

Csink Lóránt: Mozaikok a hatalommegosztáshoz. Budapest, Pázmány Press, 2014.

Dannemann, Gerhard: Constitutional Complaints: The European Perspective. Cambridge University Press. 1994.

Darák Péter: Az alkotmányjogi panasz bírói szemmel. *Alkotmánybírósági Szemle*, 2012/1.

Favoreu, Louis: Az Alkotmánybíróságok. In: Paczolay Péter: Alkotmánybíráskodás - alkotmányértelmezés. Budapest, Rejtjel, 2003.

Gárdos-Orosz Fruzsina: Alkotmánybíróság 2010-2015. In: Jakab András – Gajduscheck György (szerk.): A magyar jogrendszer állapota. Budapest, MTA JTI, 2016.

G. Karácsony Gergely: A közvetlen alkotmányjogi panasz a magyar jogrendszerben In: Alaptörvény érvényesülése a bírói gyakorlatban. Budapest, HVG-ORAC, 2019.

Kavanagh, Aileen: Constitutional review under the UK Human Rights Act. Cambridge, Cambridge University Press, 2009.

Király Lilla: A tisztességes eljárás elvének érvényesülése a polgári eljárásokban. In. Tóth J. Zoltán (szerk.): A tisztességes eljáráshoz való jog. Budapest, Wolters Kluwer, 2021.

Legény Krisztián: Az alkotmánybíráskodás modelljei. In: Tóth Judit – Legény Krisztián (szerk.): Összehasonlító alkotmányjog. Budapest, Complex, 2006.

Lenkovics Barnabás: Jogelvek és alkotmányjogi panaszok. *FORVM Acta Universitatis Szegediensis – Acta Iuvenum* 2015/2.

Manhertz Tamás István: Az alkotmánybírósági hatáskörök jogösszehasonlító vizsgálata. Budapest, PPKE-JÁK, 2021.

Mauro Cappelletti – William Cohen: Az alkotmánybíráskodás története és jelenkori elterjedése. In: Paczolay Péter: Alkotmánybíráskodás - alkotmányértelmezés. Budapest, Rejtjel, 2003.

Michael O' Boyle – Michelle Lafferty: General Principles and Constitutions as Sources of Human Rights Law. In: Dinah Shelton (szerk.): The Oxford Handbook of International Human Rights Law. Oxford, Oxford University Press, 2013.

Orbán Endre: A bírói döntések ellen benyújtott alkotmányjogi panaszok tapasztalatai. *Pázmány Law Working Papers*, 2016/20. <https://tinyurl.com/4r9xfmy3>

Paczolay Péter: Alkotmánybíráskodás a politika és a jog határán. In: Paczolay Péter: Alkotmánybíráskodás - alkotmányértelmezés. Budapest, Rejtjel, 2003.

Paczolay Péter: Hans Kelsen és az alkotmánybíráskodás európai modelljének fejlődése. In: Hans Kelsen jogtudománya – Tanulmányok Hans Kelsen életéről (szerk. Cs. Kiss Lajos). Budapest, Gondolat, 2007.

Päivi Hirvelä – Satu Heikkilä: Right to a Fair Trial. A Practical Guide to the Article 6 Case-Law of the European Court of Human Rights. Cambridge, Intersentia, 2021.

Pokol Béla: Az alkotmánybíráskodás szociológiai és politológiai kérdései. Budapest, Kairos, 2014.

Pokol Béla: Jogelmélet. Budapest, Századvég, 2005.

Rimaszécsi János: A hatalmi ágak megosztásának XXI. századi kérdései különös tekintettel az igazságszolgáltatásra. Budapest, KRE ÁJK, Doktori értekezés, 2021.

Schanda Balázs: Az alkotmánybíráskodás új szerepe az Alaptörvény első évtizedében: Kompromisszumok, identitás és jogfejlesztés. *Acta Humana* 2021/2.

Sólyom László: Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon. Budapest, Osiris, 2001.

Stumpf István: Az Alkotmánybíróság a régi és az új alkotmányos erőterben. In: Zakariás Kinga (szerk.): Az alkotmánybírósági törvény kommentárja. Budapest, Pázmány Press, 2022.

Suri Noémi: Általános eljárási szabályok. In: Zakariás Kinga (szerk.): Az alkotmánybírósági törvény kommentárja. Budapest, Pázmány Press, 2022.

Téglási András: Az Alkotmánybíróság. In: Téglási András (szerk.): Az állam szervezete. Budapest, Dialóg Campus, 2018.

Tilk Péter: A magyar Alkotmánybíróság, Phd értekezés, Pécs, 2008.

Tóth J. Zoltán: Demokrácia, jogállamiság és alkotmánybíráskodás. Budapest, Patrocinium, 2020.

Tóth J. Zoltán: A tisztességes eljárás(hoz való jog) elméleti kérdései. In: Tóth J. Zoltán (szerk.): A tisztességes eljáráshoz való jog. Budapest, Wolters Kluwer, 2021.

Trócsányi László: Alaptanok. In: Csink Lóránt – Schanda Balázs – Trócsányi László (szerk.): Bevezetés az alkotmányjogba. Budapest, HVG-ORAC, 2021.

Varga Ádám: Igazságosság kontra igazságosság. Gondolatok a jogbiztonság, az igazságosság és a tisztességes eljárás kapcsolatáról. *Iustum, aequum, salutare*, 2015/3.

Varga Zs. András: Az egyedi normakontroll iránti bírói kezdeményezések eljárásjogi feltételei. *Eljárásjogi szemle*, 2016/1.

Varga Zs. András: A tényleges alkotmányjogi panasz mint sajátos jogvédelmi eszköz In: Boros Anita (szerk.) A közigazgatási jogvédelem és jogérvényesítés alapintézményei. Budapest, NKE 2019.

Varga Zs. András: Mit ér a panasz, ha alkotmányjogi? *FORVM Acta Universitatis Szegediensis – Acta Iuvenum* 2015/2.

Varga Zs. András: Ombudsman, ügyész, magánjogi felelősség. Pázmány Press, 2012.

Vissy Beatrix: A bírói döntések alkotmánybíróági felülvizsgálata mint a politikai hatalom korlátozásának eszköze? In: Gárdos-Orosz Fruzsina – Sente Zoltán (szerk.): Jog és politika határán – Alkotmánybíráskodás Magyarországon 2010 után. Budapest, HVG-ORAC, 2015.

Vissy Beatrix: A valódi alkotmányjogi panasz legitimitása Hans Kelsen szemszögéből. *Közjogi Szemle*, 2015/3.

Wiedemann János: A jogorvoslathoz való jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Jogelméleti Szemle* 2019/1.

Zakariás Kinga: A bírói döntések alkotmánybíróági felülvizsgálatának terjedelme a német és magyar gyakorlatban. *Alkotmánybíróági Szemle*, 2019/2.

Zakariás Kinga: Az alkotmányjogi panasz objektív és szubjektív funkciója. *FORVM Acta Universitatis Szegediensis – Acta Iuvenum* 2015/2.

Felhasznált jogforrások

Magyarország Alaptörvénye

Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény

Az Alkotmánybíróság 1001/2013. (II. 27.) AB Tü. határozata az Alkotmánybíróság ügyrendjéről

59/1993. (XI. 29.) AB határozat
58/1995. (IX. 15.) AB határozat
6/1998. (III. 11.) AB határozat
14/2004. (V. 7.) AB határozat
634/B/2007. (II. 23.) AB határozat
33/2012. (VII. 17.) AB határozat
3231/2012. (IX.28) Ab végzés
3268/2012. (X. 4.) AB végzés
3367/2012 (XII. 15.) AB határozat
7/2013. (III. 1.) AB határozat
35/2013. (XI. 22.) AB határozat
28/2013. (X. 9.) AB határozat
36/2013. (XII. 5.) AB határozat
3174/2013. (IX. 17.) AB végzés
22/2014. (VII. 15.) AB határozat
36/2014. (XII. 18.) AB határozat
3/2015. (II. 2.) AB határozat
3025/2016. (II. 23.) AB határozat
3117/2016. (VI. 21.) AB végzés
18/2017. (VII. 18.) AB határozat
3056/2017. (III. 20.) AB végzés
3146/2018. (V. 7.) AB határozat
12/2019. (IV. 8.) AB határozat
14/2019. (IV. 17.) AB határozat
3089/2019. (IV. 26.) AB határozat
21/2020. (VIII. 4.) Ab határozat

3102/2023. (III. 14.) AB határozat

3106/2023. (III. 14.) AB határozat

3434/2023. (X. 25.) AB határozat